

Соціономічні студії

Державний заклад
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Соціономічні студії

Збірник наукових праць
молодих науковців

Полтава – 2024

УДК 37.013.42

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Державного закладу «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
(протокол № 6 від 20.12.2024 року)

Соціономічні студії : збірник наукових праць молодих науковців / за
заг. ред. проф. Л. О. Данильчук. Полтава, 2024. Вип. 1. 128 с.

Матеріали, представлені у збірнику наукових праць молодих науковців, окреслюють наукові інтереси молодих вчених України й зарубіжжя та рекомендовані для роботи науковцям, фахівцям/майбутнім фахівцям соціономічного профілю, широкому колу читачів.

Зважаючи на свободу наукової творчості, відповідальність за достовірність матеріалів та фактів несуть автори.

© Автори, 2024

ЗМІСТ

Божок О.А.	5
ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНО-МАСОВИХ ЗАХОДІВ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ (90-Х РР. ХХ СТ. – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)	
Бойчук В.С.	12
СУТНІСТЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	
Ван Цзипен	20
ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У СУЧАСНОМУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ	
Голуб Ю.О.	23
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ	
Джоголик О.В.	33
РОЗВИТОК ЦИФРОВІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗВО	
Досин В.І.	36
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ В КАНАДІ	
Клєсман О.В.	41
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗАЛУЧЕНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ІТ-КОМПАНІЙ	
Коваль О.А.	48
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ КЛІНІЧНИХ ПСИХОЛОГІВ	
Ли Юйчэнь	56
ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МУЗИКАНТІВ ОРКЕСТРІВ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС	

Медведєва О.В.	64
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ З КРИЗОВИМИ СТАНАМИ	
Новіцький В.Г.	72
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АРХЕТИПІВ У БІЗНЕСОВИХ СТРУКТУРАХ	
Озеров Д.В.	82
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	
Усар Г.Я.	90
ПСИХОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЦИФРОВОГО СВІТУ	
Фоміна І.Є.	99
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ПРАКТИКУЮЧОГО ПСИХОЛОГА У КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ	
Чжан Лі	107
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	
Шевцов П.В.	111
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	
Щербанюк А.Я., Жураківський П.В., Козара Ю.В.	119
РОЛЬ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРАКТИЦІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	126

**ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНО-МАСОВИХ ЗАХОДІВ
З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ
(90-Х РР. ХХ СТ. – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)**

В сучасній Україні відбуваються активні процеси реформування освітньої, соціокультурної сфери, в тому числі галузі фізичного виховання; спостерігається чималий інтерес до історичного минулого, до культурнопедагогічної спадщини українського народу, чимала частка якої тривалий час замовчувалася й залишалася недостатньо вивченою на науковому рівні. Все це проходить на тлі переорієнтації суспільства впливаючи на розвиток творчої особистості, її можливостей і якостей. Фізична культура в цьому аспекті є яскравим прикладом.

Окрім того, досвід 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст. є важливим для розуміння того, як у кризових умовах можна зберегти та розвинути масовий спорт серед молоді. Виклики того часу сформували основу для сучасних підходів до організації спортивно-масових заходів, орієнтованих на популяризацію здорового способу життя і формування спортивних традицій.

Отже, актуальність вищеназваної проблеми, недостатня її розробленість в історико-педагогічній науці, важливість вивчення досвіду організації спортивно-масових заходів у закладах освіти України в окреслений період й зумовили вибір теми нашої статті.

Аналіз історіографії проблеми дослідження дає підстави стверджувати про значний пласт історико-педагогічних напрацювань, зокрема, питання історії української школи і педагогіки висвітлювались, у публікаціях О. Дубасенюк, М. Левківського, В. Кравця, О. Сухомлинської. Історико-педагогічні аспекти розвитку фізичної культури відображені у дослідженнях А. Ваколюк, О. Винничука, І. Колеснік, О. Цибанюк та ін. Їхні результати засвідчують, що в

українських закладах освіти нагромаджено певний позитивний досвід організації та проведення спортивно-масових заходів і розвитку гурткових форм фізичного виховання учнівської молоді.

Організація спортивно-масових заходів з учнівською молоддю в Україні в 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст. розвивалася на тлі соціальних, економічних і культурних чинників:

1. Перехідний період в Україні:

- розпад Радянського Союзу та становлення незалежної України спричинили кардинальні зміни в системі освіти і фізичного виховання;
- спортивна культура, яка була централізовано підтримувана в СРСР, втратила значну частину державного фінансування та організаційної бази;
- виникла потреба у створенні нових моделей проведення спортивно-масових заходів, адаптованих до нових реалій.

2. Погіршення матеріально-технічної бази:

- у 90-х роках фінансування освіти та спорту різко скоротилося, що негативно позначилося на стані спортивних майданчиків, інвентарю та інфраструктури;
- організація масштабних спортивних подій потребувала додаткових ресурсів, які школи та місцеві органи влади часто не могли забезпечити.

3. Соціально-економічна нестабільність:

- економічна криза призвела до зниження доступності спорту для багатьох сімей;
- в умовах зростання соціальних проблем (безробіття, міграція, зниження рівня життя) спортивно-масові заходи стали інструментом збереження фізичного і морального здоров'я учнівської молоді.

4. Зростання інтересу до масового спорту:

- після здобуття незалежності популяризувалися нові види спорту та масові фізкультурно-оздоровчі заходи;

- активна участь молоді у спортивних змаганнях і святах сприяла формуванню національної ідентичності та залученню до здорового способу життя [3].

5. Демографічні виклики:

- у цей період спостерігався спад народжуваності та зростання проблем зі здоров'ям серед молоді;

- спортивно-масові заходи були одним із засобів подолання гіподинамії, низького рівня фізичної активності та залучення учнів до колективних форм взаємодії.

6. Інтеграція у світове спортивне співтовариство:

- відбувалося поступове включення України у міжнародні спортивні програми, що стимулювало розвиток масового спорту серед молоді;

- впровадження сучасних підходів до організації змагань та фестивалів.

У процесі фізичного виховання школярів у 90-х роках ХХ ст. – на початку ХХІ ст. використовувалися різні форми організації занять, які відповідали соціально-економічним умовам, освітнім реформам і розвитку педагогічної науки. Основними формами були:

1. Уроки фізичної культури:

- традиційні уроки з чіткою структурою (вступна, основна, заключна частини);

- тематичні уроки, спрямовані на розвиток конкретних фізичних якостей (швидкість, сила, витривалість тощо) або опанування окремих видів спорту;

- уроки з використанням інноваційних методик, таких як ігровий метод, елементи аеробіки, та заняття із застосуванням нестандартного спортивного обладнання.

2. Позакласна фізкультурно-оздоровча діяльність:

- спортивні секції (футбол, волейбол, баскетбол, легка атлетика тощо);

- оздоровчі заходи: ранкова зарядка, дні здоров'я, туристичні походи, спортивні свята;

- змагання і спартакиади серед учнів різного віку [2].

3. Факультативи і гуртки, орієнтовані на розвиток інтересів учнів до певних видів фізичної активності або спорту. Проводилися поза основною навчальною програмою.

4. Індивідуальні заняття: застосовувалися для роботи з учнями, які мали відставання у фізичному розвитку або проблеми зі здоров'ям (лікувальна фізкультура, ЛФК).

5. Самостійна робота: заохочення школярів до самостійного виконання фізичних вправ і тренувань вдома або на шкільних майданчиках.

6. Нетрадиційні форми занять: заняття з елементами йоги, східних бойових мистецтв, танцювальні аеробні комплекси.

7. Інтегровані уроки: поєднання фізичної культури з іншими дисциплінами (наприклад, інтеграція музики і танцю в уроки фізкультури).

Ці форми становлять систему, яка забезпечує організовану діяльність з фізичного вдосконалення учнів.

У 90-х рр. ХХ ст. основу навчальних програм складали нормативи, розроблені ще за радянських часів (наприклад, комплекси ГТО – «Готовий до праці й оборони»). Акцент робився на виконанні фізичних нормативів, таких як біг на короткі та довгі дистанції, підтягування, стрибки, метання м'яча, комплекс загальнофізичних вправ. Переважно використовували командний метод, коли всі учні виконували однакові завдання під керівництвом учителя. Недостатня увага приділялася індивідуальним особливостям учнів (рівень фізичної підготовленості, стан здоров'я). Багато шкіл мали недостатньо обладнані спортивні зали, часто бракувало спортивного інвентаря. Частина уроків, особливо в сільських школах, проводилася просто неба, незалежно від погодних умов.

Початок ХХІ ст. ознаменувався впровадженням нових державних стандартів фізичного виховання, спрямованих на розвиток здоров'язбережувальних компетенцій. З'являлися інноваційні методи викладання, зокрема ігрові, індивідуальні підходи, вправи на розвиток координації та гнучкості. Уроки фізкультури стали більше спрямованими на зацікавлення дітей спортом, а не лише на нормативи. У деяких школах почали впроваджувати елементи мультимедійного навчання (вправи за відеоінструкціями, використання тренажерів). Активізувалася і позакласна діяльність – популярності набували спортивні секції, турніри, «Дні здоров'я» [1].

У багатьох школах почали оновлювати спортивні зали, закуповувати нове обладнання (м'ячі, скакалки, гімнастичні снаряди). Проте в сільських школах ситуація залишалася складною через брак коштів.

Уроки почали більше адаптувати до рівня фізичної підготовленості учнів, враховуючи медичні рекомендації. Поширювалися масові спортивні заходи, такі як «Олімпійський день» чи «Козацькі забави».

Отже, перехід від формалізованих радянських методик до більш інноваційних і різноманітних підходів до фізичного виховання відбувався поступово. Хоча 90-ті роки були часом економічних труднощів, початок ХХІ ст. ознаменувався змінами, спрямованими на адаптацію фізичного виховання до нових соціальних умов і стандартів.

Список використаних джерел

1. Онищук С. Формування здоров'язбережувальної компетентності у перебігу спортивно-масової роботи. *Проблеми формування здорового способу життя у молоді : м-ли ІХ всеукраїнської науковопрактичної конференції молодих учених та студентів з міжнародною участю (30 вересня – 2 жовтня 2016 р.)*. Одеса, 2016. С. 31–32.

2. Сущенко Л. Мета та завдання фізичного виховання у світлі цивілізаційного підходу : навчальний посібник. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 81 с.

3. Фізичне виховання: проблеми та перспективи : монографія за загальною редакцією проф. Г. П. Грибана. Житомир : Рута, 2020. 384 с.

Божок О.А. До проблеми організації спортивно-масових заходів з учнівською молоддю в Україні (90-х рр. XX ст.–початок XXI ст.)

У статті розглянуто особливості організації спортивно-масових заходів з учнівською молоддю в Україні в 90-х рр. XX–на початку XXI ст. Увагу зацентровано на соціальних, економічних і культурних чинниках, на тлі яких розвивалися спортивно-масові заходи з учнівською молоддю в Україні в 90-х рр. XX – на початку XXI ст.; формах організації занять фізичного виховання школярів у 90-х роках XX ст. – на початку XXI ст., які відповідали соціально-економічним умовам, освітнім реформам і розвитку педагогічної науки. Зроблено висновок, що перехід від формалізованих радянських методик до більш інноваційних і різноманітних підходів до фізичного виховання відбувався поступово. Хоча 90-ті роки були часом економічних труднощів, початок XXI ст. ознаменувався змінами, спрямованими на адаптацію фізичного виховання до нових соціальних умов і стандартів.

Ключові слова: спортивно масові заходи , фізичне виховання, учнівська молодь, Україна, 90-х рр. XX ст.–початок XXI ст.

Bozhok O.A. To the problem of organisation of sports and mass events with schoolchildren in Ukraine (90s of the XX century - beginning of the XXI century)

The article deals with the peculiarities of organisation of sports and mass events with schoolchildren in Ukraine in the 90s of the twentieth and early twenty-first centuries. Attention is focused on the social, economic and cultural factors against which sports and mass events with schoolchildren in Ukraine in the 90s of the twentieth and early twenty-first centuries developed; forms of organisation of physical education

classes for schoolchildren in the 90s of the twentieth and early twenty-first centuries, which corresponded to socio-economic conditions, educational reforms and the development of pedagogical science. It is concluded that the transition from formalised Soviet methods to more innovative and diverse approaches to physical education was gradual. Although the 90s were a time of economic difficulties, the beginning of the XXI century was marked by changes aimed at adapting physical education to new social conditions and standards.

Key words: sports mass events, physical education, student youth, Ukraine, 90s of the XX century – beginning of the XXI century.

УДК 37.015.31:316.614-053.6

Бойчук В.С.

СУТНІСТЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У зв'язку з прискоренням інтеграційних та глобалізаційних процесів, що відбуваються у сучасному світі в культурній, політичній, економічній, банківській та інших сферах життєдіяльності людства, в кожній країні, в тому числі в Україні, невпинно зростає запит на індивідів, які здатні до адекватної і ефективної комунікації з представниками іншої культури та мають належний рівень міжкультурної компетентності.

Відповідно, це зумовлює необхідність збільшення кількості наукових розробок для пошуку шляхів розвитку і вдосконалення міжкультурної компетентності особистості, вимагає ґрунтовного вивчення та аналізу її сутності.

Звернення до генези загального поняття «компетентність» індивіда дозволяє зробити висновок, що дане поняття стало предметом цільових наукових

досліджень тільки з другої половини XX сторіччя, а розуміння вченими (Noam Chomsky, Dell Hathaway Hymes, Jürgen Habermas, Stephen Krashen, Marc Romainville, John Coolahan та ін.) змісту феномену «компетентність» пройшло декілька етапів. Спочатку компетентність трактувалась лише як зразки певних навичок в межах окремого виробничого процесу. Згодом, вона стала розглядатись як уміння і навички більш загального характеру, які у цілому визначають суть майбутньої діяльності, а потім – як фахові елементи виробництва, поєднані з обов'язковою наявністю у індивідуума потрібних інтелектуальних та моральних властивостей. Після цього, вчені-практики та науковці-теоретики до складу поняття компетентності поступово почали додавати ще і знання, вміння, мотивацію, ставлення, ціннісні та етичні характеристики, емоції, вольові якості, а також досвід.

З вказаного слідує, що феномен «компетентність» індивіда вивчався дослідниками з утилітарною метою, він був пов'язаний, передусім з виробничою сферою, і очевидно, його вивчення мало кінцевою метою підвищення ефективності виробництва, оптимізацію витрат часу, ресурсів і тому подібне.

На сьогоднішній день чинне законодавство, зокрема, Закон України «Про освіту» (2017 р.) трактує компетентність, як динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [1].

Відзначимо, що наявні на даний час наукові розробки вітчизняних вчених (Н. Бібік, С. Вітвицької, О. Дубасенюк, В. Желанова, Я. Кодлюк, О. Локшиної, С. Ніколаєнка, О. Овчарук, О. Пометун, І. Родигіна, О. Савченко, О. Садівник, С. Сисоєвої та ін.) також містять схожі розуміння поняття компетентності, які не виходять за межі, визначені зазначеним законом.

Тобто, зараз сфера застосування вказаного поняття розширилася на освіту, а першою вимогою для нього стала здатність особи успішно соціалізуватися.

Термін «соціалізація» (від лат. *socialis* – суспільний) в науковому обігу використовується з кінця XIX сторіччя і пов'язаний з іменами соціологів Ф. Гіддінгса (трактат «Теорія соціалізації», 1887 рік), Т. Парсонса, Г. Тарда. Незважаючи на різність у підходах до визначення ролі особистості під час соціалізації – пасивна в об'єкт-суб'єктному підході (Т. Парсонс, Дж. Огбю та ін.) або активна в суб'єкт-суб'єктному (Ч. Кулі, Л. Колбер, Е. Еріксон), зазначені вчені, як і вітчизняні науковці В. Андрущенко, Д. Дзвінчук, В. Москаленко, С. Савченко, М. Лукашевич, у цілому, трактують соціалізацію як триваючий протягом усього життя людини безупинний процес її інтеграції в суспільство, соціальні інститути, засвоєння нею менталітету, традицій, соціальних норм, рольових функцій певних верств суспільства, в яких ця людина знаходиться.

Необхідно зазначити, що єдиного переліку всіх суспільних елементів, які має засвоїти індивід упродовж свого життя не існує, вони змінюються разом із культурою як конкретного соціуму, так і людства загалом. Адже особистісні стереотипи свідомості і поведінки постійно трансформуються. На сьогоднішній день частина обрядів, церемоній забуті, більшість людей вже не дотримується старовинних правил. Відмирають застарілі та з'являються нові професії. Так, з повсякденного життя давно зникли тапери - піаністи, ліхтарники, візничі, машиністки, телефоністки та ін., суттєво зменшився попит на бібліотекарів, поштарів, контролерів. Згодом, як непотрібні, можуть зникнути навіть професії фармацевтів, касирів, перекладачів, частини працівників ІТ-сфери, оскільки на їх місця буде претендувати штучний інтелект, а паперові гроші будуть замінені електронними. Змінюються музика, спорт, мистецтво, дозвілля, звички, мораль людей. У XXI сторіччі з'явилося те, чого взагалі раніше ніколи не існувало – багатофункціональні персональні гаджети, дистанційне навчання та робота, хмарні бази даних, електронні бібліотеки, онлайн - продавці, - лікарі, - юристи та ін., мобільний банкінг, послуги типу «держава у смартфоні», і нарешті – віртуальна реальність.

Українська дослідниця Н. Шанідзе здійснила спробу класифікувати ці значимі суспільні елементи (в межах особистісного підходу), поділивши їх наступним чином:

- ролі – такі, що віддзеркалюють значеннєву і символічну наповненість кожної соціальної ролі, що інтерналізує індивід;
- поведінкові – моделі поведінки в кожній конкретній ситуації, залежно або не залежно від домінуючої в даний момент ролі;
- соціокультурні – традиційні поведінкові акти, а також символи, властиві даному індивідові завдяки самоідентифікації до певної культури (національної, професійної, етнічної, політичної тощо);
- нормативні – норми моралі і права, установки на їх додержання;
- аксіологічні – вся система особистісних і загальнолюдських цінностей побудована у відповідності до очікувань суспільства [2].

Зауважимо, що в умовах сучасного суспільства, яке стає все більш техногенним, невпинно розвивається і змінює структуру, а також оновлює свої цінності, правила та норми, соціалізація особистості суттєво ускладнюється. Зокрема, зростає обсяг необхідної для вивчення та засвоєння інформації, зростають вимоги до технічної і технологічної грамотності індивіда, його здатності до ефективної комунікації, оскільки постійно збільшується кількість соціальних зв'язків.

Відтак, все значимішу роль грає первинна соціалізація індивіда, яку Ф. Гіддінгс називав підготовкою людського матеріалу до соціального життя і яка виконує базисну функцію відносно вторинної – професійної соціалізації.

Так, саме під час первинної соціалізації, яка охоплює періоди дитинства та юності, закладаються особистісні риси дитини, підлітка, а також основи оволодіння останнім уміннями й навичками практичної і теоретичної діяльності, він навчається відповідати соціальним нормам.

Традиційно головними суб'єктами, що впливають на вказаний процес є сім'я та школа. Разом з тим, зараз все більший вплив на дитину здійснюють

однолітки, які складають її оточення – мікросоціум, а соціальною потребою учнів підліткового віку стає вимога персоналізації. У зв'язку з цим підліткам, насамперед, важливе схвалення їх поведінки не стільки батьками чи педагогами, скільки друзями, які, завдяки Інтернету та месенджерам, можуть бути не лише з класу чи сусіднього двору, а взагалі з будь-якого місця. За таких умов, у разі негативного впливу на підлітків, батькам та/або педагогам доводиться докладати набагато більше зусиль для правильної і адекватної соціалізації учнів, проводити корекцію їх ціннісних орієнтирів.

Ще складнішим завданням виявляється підготовка індивіда до соціалізації в умовах іншокультурного або полікультурного середовища. Саме для цієї мети потрібно сформуванню у нього міжкультурну компетентність.

Адже, сутність процесу соціалізації особистості це її адаптація до тих суспільних умов в яких вона знаходиться. І якщо проблеми виникають навіть під час адаптації до свого власного культурного середовища (де люди принаймні розуміють один одного, бо відсутній мовний бар'єр, вони адекватно трактують засоби невербальної комунікації та ін.), то адаптація до іншокультурного чи полікультурного середовища вимагає від індивіда наявності у нього знань, вмінь, навичок та інших особистих якостей зовсім іншого рівня.

Так, з точки зору провідних закордонних вчених – дослідників міжкультурної компетентності, для цього індивід повинен:

- мати знання і зразки поведінки для спілкування з іноземцями, адекватно сприймати іншу культуру (B. Bloom, R. Havinghurst),

- бути гнучким, прихильним, відповідальним, автономним, самовпевненим і енергійним (M. Smith),

- володіти іноземною мовою, бути комунікабельним і переконливим, мати широке коло інтересів (R. Ezekiel),

- бути терплячим, толерантним, культурно чутливим, дружелюбним, відкритим до співпраці, узгодження та компромісу, вміти аргументувати власну позицію (J. Harris),

- знати про подібності і відмінності «своїї» та «чужої» культури та про їх вплив на спілкування, про утиски і шляхи їх подолання, бути здатним сприймати різні точки зору і розуміти відмінності в контекстах, відхиляти акти дискримінації як стосовно себе, так і стосовно інших (Н. Hamilton),

- мати здатність до спостереження, діалогу і співпраці, співпереживання, вміння слухати і розуміти іншокультурного співрозмовника, будувати довірливі стосунки, а також не нав'язувати іншим свої правила (S. Ting-Toomey),

- поважати культурну різноманітність, бути відкритим, мати етнореляційний погляд, культурну самосвідомість, соціолінгвістичне усвідомлення, вміти слухати, спостерігати, оцінювати, аналізувати, співвідносити, інтерпретувати (D. Deardorff).

Відмітимо, що перелік вказаних елементів – знань, вмінь, навичок, цінностей та інших особистісних якостей індивіда є базовим, але не вичерпним. До нього необхідно додати вміння працювати з сучасними технічними приладами та обладнанням, розуміння значення «іншокультурних» невербальних засобів комунікації, знання де та як швидко знаходити потрібну інформацію, як попереджувати та/або долати міжкультурні бар'єри і непорозуміння та ін.

На сьогоднішній день переважна більшість вітчизняних науковців, які вивчали дане питання (Я. Гнатенко, С. Костюк, С. Радул, Н. Самойленко) групує ці елементи в 4 основні компоненти міжкультурної компетентності, які іноді дещо відрізняються за назвами, але за змістом є такими: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та емоційно-вольовий. Для кожного з цих компонентів існують певні критерії та показники, які дозволяють визначити рівень їх сформованості у конкретного індивіда (низький, середній, високий) і таким чином зробити висновок про рівень його міжкультурної компетентності.

Очевидно, що чим вище цей рівень, тим простіше і швидше людина зможе завершити процес соціалізації в іншокультурному або полікультурному середовищі який, як вказує М. Беннет, зазвичай налічує шість етапів:

- заперечення (ізоляції), на якому культурні відмінності взагалі не сприймаються, а власна культура є єдино можливою,

- захисту, на якому культурні відмінності сприймаються як загроза, а власна культура є єдино правильною,

- мінімізації, на якому є прийняття існування культурних відмінностей, проте видається що їх значимість несуттєва,

- визнання, на якому приймаються відмінності в поведінці, в звичаях, в культурних цінностях, різні погляди на світ,

- адаптації, на якому з'являється емпатія, здатність дивитись на світ, як представник іншої культури, плюралізм і розуміння корисності зміни власної поведінки в певній ситуації для досягнення своїх комунікативних цілей,

- інтеграції, на якому інша культура не відрізняється від рідної, а ідентичність індивіда інтегрує в собі її елементи [3].

З наведеного можна зробити чіткий висновок, що міжкультурна компетентність виступає засобом та головним інструментом, що забезпечує можливість соціалізації особистості в іншокультурному або полікультурному середовищі. Для покращення роботи і підвищення ефективності цього інструменту передусім потрібно знайти дієві шляхи оптимізації навчально – виховного процесу формування міжкультурної компетентності в закладах середньої та вищої освіти.

У свою чергу, як наслідок, це може суттєво підвищити конкурентоздатність української молоді на світових ринках освіти і праці, дозволити їй в повній мірі реалізувати свій творчий та інтелектуальний потенціал, інтегруватись до європейської і світової спільноти, а також зайняти в них достойне місце.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення : 16.10.2024).

2. Шанідзе Н. О. Система безперервної освіти як чинник соціалізації особистості : дис. ... канд. соціологічних наук : 22.00.04. Харків, 2006. 209 с.

3. Bennett M. J. Towards ethnorelativism: A developmental model of intercultural sensitivity. *Education for the Intercultural Experience*. Yarmouth, ME : Intercultural Press, 1993. P. 21–71.

Бойчук В.С. Сутність міжкультурної компетентності підлітків в контексті соціалізації особистості

У цій статті охарактеризовано поняття «міжкультурна компетентність особистості» та його сутність. Акцентовано увагу на соціалізації підлітків в умовах іншокультурного або полікультурного середовища. Було визначено перелік базових знань, умінь, навичок, цінностей та інших особистісних якостей індивіда для успішної його соціалізації в міжкультурному середовищі.

Ключові слова: міжкультурна компетентність, підлітки, соціалізація особистості.

Boichuk V.S. The essence of intercultural competence of adolescents in the context of socialization of the individual

The article describes the concept of ‘intercultural competence of a personality’ and its essence. Attention is focused on the socialisation of adolescents in a foreign or multicultural environment. The list of basic knowledge, skills, abilities, values and other personal qualities of an individual for successful socialisation in an intercultural environment is defined.

Key words: intercultural competence, adolescents, socialization of the individual.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У СУЧАСНОМУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

В епоху глобалізації у сучасному суспільстві спостерігається феномен співіснування різних культур, що визначає полікультурний характер соціальних процесів. Полікультурність простору життєдіяльності людини стає невіддільною рисою сучасного світу загалом і європейського континенту, зокрема. Сьогодні з усією гостротою постає питання про характер взаємовідносин на рівні особистостей, груп, етносів, країн, соціуму загалом у рамках цього культурного плюралізму, про можливість продуктивної полікультурної взаємодії.

У сучасному суспільстві виникає об'єктивно усвідомлена потреба в тому, щоб його члени володіли полікультурною компетентністю, що передбачає здатність і готовність людини до життєдіяльності в нових соціокультурних умовах, де контактують представники різних культур, національностей, віросповідань.

Українські дослідниці О. Дем'яненко та Т. Мороз небезпідставно вважають, що одним із головних завдань сучасної системи педагогічної освіти є підготовка майбутніх педагогів до ефективної крос-культурної взаємодії у полікультурному середовищі, що пов'язано з усвідомленням ними культурного різноманіття, толерантним ставленням до цього різноманіття і здатністю до професійної поведінки відповідно до конкретних умов [2, с. 237].

Як вважає українська дослідниця С. Авхутська, загострення міжетнічних та міжнаціональних взаємин, що спостерігається сьогодні в Україні, свідчить про те, що нині занадто крихкими між людьми, усередині громади й суспільства, між державами є цінності миру, взаємоповаги, терпимості й дружби. У цьому зв'язку,

на думку науковиці, полікультурна освіта, яка сприяє формуванню толерантності кожної людини до іншої культури та її носіїв, найбільшим чином відповідає потребам сучасного українського суспільства та його намірам щодо приєднання до європейської спільноти. Не можна не погодитись із думкою С. Авхутської, що актуальною постає проблема формування вчителя як такого наставника, котрий буде здатний виховати громадянина світу з планетарним баченням і такою поведінковою нормою і етикою, за яких пріоритетними будуть вічні загальнолюдські та національні чесноти [1, с. 130].

Досліджуючи подібності та відмінності у процесі формування полікультурної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва у ЗВО України та Китаю, китайська вчена Янь Лі слушно зауважує, що в сучасних умовах полікультурна компетентність педагога становить не окремий комплекс характеристик, а невід'ємну частину загальної педагогічної компетентності, адже освітнє середовище постійно вдосконалюється: виробляються нові принципи й підходи до створення полікультурного соціуму, заснованого на етнічній толерантності, умінні адаптуватися до етнічного освітнього середовища, терпимості до індивідуальних відмінностей інших людей, культурній взаємодії із представниками інших етносів, взаєморозумінні й взаємодопомозі [4, с. 16-17].

Наукові пошуки китайського дослідника У Іфана проводяться у контексті вивчення впливу багатонаціональної культурної традиції на формування культури особистості в таких державах, як Україна і Китай, обґрунтування змісту і структури етнокультурного компонента професійної підготовки майбутнього вчителя музики як чинника вирішення завдання національного виховання школярів в умовах полікультурного етнічного середовища [3].

Підсумовуючи, зазначимо, що аналіз наукової літератури з теми нашого дослідження довів, що проблема формування полікультурної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва є актуальною не лише для української та китайської педагогіки, а й для всієї світової науково-педагогічної спільноти.

Зусилля науковців спрямовані на розробку та впровадження в освітній процес ЗВО педагогічних умов, які сприятимуть ефективному формуванню зазначеного явища у майбутніх вчителів музичного мистецтва, на пошук інноваційних форм та методів навчання студентів, спрямованих на формування їхньої готовності до професійно-педагогічної діяльності у сучасному глобальному полікультурному світі.

Список використаних джерел

1. Авхутська С. Формування полікультурної компетентності майбутніх учителів історії: результати експериментальної роботи. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. (2014). 9(1). С. 130–134.

2. Дем'яненко О., Мороз Т. Формування полікультурної компетентності майбутніх педагогів як інструмент ефективної крос-культурної взаємодії в умовах глобалізації вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. 4(58). С. 237–243.

3. У Іфан. Методика підготовки майбутніх учителів музики України і Китаю до роботи в умовах полікультурного середовища : автореф. дис. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ. 2012. 21 с.

4. Янь Лі. Формування полікультурної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва у ЗВО України та Китаю : дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Полтава. 2022. 234 с.

Ван Цзипен. Проблема формування полікультурної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва у сучасному науково-педагогічному дискурсі

У статті представлено авторські напрацювання щодо проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва у сучасному науково-педагогічному дискурсі. Наголошено, що

полікультурність стає невіддільною рисою життєдіяльності людини сучасного світу. Проаналізовано напрацювання вітчизняних та зарубіжних науковців щодо полікультурної компетентності за останні роки, що підтверджують актуальність досліджуваної проблеми.

Ключові слова: полікультурна компетентність, майбутні вчителі музичного мистецтва, професійна підготовка, полікультурне середовище.

Wan Zipeng. The problem of developing multicultural competence in future music art teachers in modern scientific and pedagogical discourse

The article presents the author's research on the problem of developing multicultural competence in future music art teachers within the context of modern scientific and pedagogical discourse. It emphasizes that multiculturalism is becoming an integral feature of human activity in the contemporary world. The study analyzes the works of domestic and foreign scholars on multicultural competence in recent years, confirming the relevance of the researched issue.

Key words: multicultural competence, future music art teachers, professional training, multicultural environment.

УДК 378.147:004

Голуб Ю.О.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Сучасне суспільство швидко трансформується під впливом цифрових технологій, і сфера освіти, зокрема вища школа, не є винятком. Студенти, що навчаються у вищих навчальних закладах, зростають в умовах доступу до

інтернету та різноманітних цифрових платформ, тому очікують від освітнього процесу високої технологічності, інтерактивності та гнучкості. Використання сучасних технологій у педагогічній діяльності дозволяє викладачам адаптувати навчання до нових умов, підвищуючи ефективність викладання і залучення студентів до освітнього процесу.

Питання адаптації освітнього процесу до сучасних вимог стає все більш актуальним, адже викладач вищої школи більше не є єдиним джерелом знань для студентів. Інтернет надає доступ до величезного обсягу інформації: лекцій, наукових статей, онлайн-курсів та мультимедійних матеріалів, що змінює роль викладача, перетворюючи його з носія інформації на наставника та фасилітатора, який допомагає студентам орієнтуватися у потоці знань і розвивати критичне мислення.

Особливо актуальним питання застосування цифрових технологій стало в умовах пандемії COVID-19, коли заклади освіти були змушені перейти на дистанційне навчання. Від викладачів вимагалось швидко освоювати нові інструменти, організовувати інтерактивні заняття в онлайн-форматі, а також розробляти інноваційні методи для залучення студентів до активної участі у віртуальних класах.

Цифрові платформи, такі як Moodle, Google Classroom та Canvas, стали незамінними інструментами для організації дистанційного навчання, що дозволяють забезпечувати доступ до матеріалів, завдань та тестів для контролю знань.

Однією з основних переваг використання сучасних технологій є можливість персоналізації навчального процесу, тобто адаптації навчального матеріалу до потреб, рівня підготовки та інтересів кожного студента. Завдяки інтелектуальним системам на базі штучного інтелекту викладачі можуть створювати індивідуальні траєкторії навчання, які допомагають студентам рухатися власним темпом і поглиблювати знання у відповідних сферах. Лозінська С.М. у своєму дослідженні зазначає, що технології персоналізованого

навчання стимулюють інтерес до навчання і дозволяють студентам краще засвоювати матеріал [2, с. 123].

Сучасні технології також змінюють роль викладача, який стає більше наставником, модератором та фасилітатором, аніж традиційним носієм знань. Використання інтерактивних платформ та мультимедійних ресурсів дозволяє викладачам більше залучати студентів до навчального процесу, надаючи можливість студентам брати активну участь у дискусіях, проєктній діяльності та вирішенні завдань на основі реальних ситуацій. Бондар О.І. підкреслює, що викладачі, які застосовують такі технології, підвищують не лише рівень знань студентів, але й їхню готовність до самостійного навчання, що є важливою складовою підготовки до реальних викликів професійного життя [1, с. 33].

Застосування технологій у педагогічній діяльності надає викладачам широкі можливості для підвищення якості навчального процесу, проте також вимагає від них додаткових знань і навичок. Сучасні викладачі повинні мати високий рівень цифрової грамотності, бути готовими до постійного оновлення своїх знань про новітні технології та вміти їх ефективно інтегрувати в навчальний процес. Однак цей процес супроводжується певними труднощами, зокрема необхідністю часу для освоєння нових інструментів та психологічними бар'єрами, пов'язаними з переходом до нового формату викладання [4, с. 105].

Застосування цифрових технологій у вищій освіті дозволяє підвищити доступність та гнучкість навчання, але також вимагає від викладачів готовності до нових методів роботи і постійного вдосконалення своєї професійної компетенції. Відповідно, використання технологій стає важливим компонентом для досягнення якісного навчання, адаптованого до вимог сучасного суспільства та потреб студентів, що підтверджується дослідженнями у сфері вищої освіти [3, с. 82].

Питання застосування сучасних технологій у педагогічній діяльності викладачів вищої школи є темою досліджень багатьох українських та зарубіжних науковців, які приділяють увагу різним аспектам цієї проблеми: від організації

дистанційного навчання до персоналізації освітнього процесу. Зокрема, науковці досліджують вплив цифрових технологій на якість навчання, роль викладача у цифровому середовищі та ефективність інтерактивних платформ у підвищенні зацікавленості студентів.

Одна з провідних українських дослідниць у цій сфері – О. І. Бондар, яка детально аналізує питання інтеграції інформаційних технологій у вищу освіту. У своїх роботах вона розглядає технології як необхідний елемент професійної підготовки студентів, наголошуючи на їхньому значенні для підвищення ефективності навчального процесу та підготовки студентів до реальних викликів у професійному житті. О.І. Бондар звертає увагу на те, що сучасні технології сприяють розвитку самостійності, критичного мислення та здатності до аналізу і синтезу інформації у студентів, що є важливими якостями для фахівців у різних галузях [1, с. 15]. На її думку, викладачі, які ефективно застосовують сучасні технології, підвищують не тільки якість викладання, але й сприяють підготовці студентів до умов постійного розвитку та змін, характерних для інформаційного суспільства.

Інший український дослідник, С.М. Лозінська, фокусується на використанні інтерактивних платформ і мультимедійних ресурсів як важливих інструментів підвищення зацікавленості студентів у навчальному процесі. С.М. Лозінська зазначає, що інтерактивні технології дозволяють створювати більш гнучкі та персоналізовані траєкторії навчання, які відповідають індивідуальним потребам студентів і сприяють більш глибокому засвоєнню матеріалу. У своїх дослідженнях вона аналізує використання таких платформ, як Zoom, Microsoft Teams, а також роль відеоматеріалів, інтерактивних презентацій та віртуальних лабораторій у забезпеченні практичної складової навчання [2, с. 123].

С.М. Лозінська також підкреслює значення мультимедійних ресурсів для підвищення ефективності навчання. Вона наводить приклади використання відеоуроків, віртуальних симуляцій та інтерактивних завдань, які дозволяють

студентам більш активно взаємодіяти з навчальним матеріалом і застосовувати отримані знання на практиці. За її дослідженнями, інтерактивні технології змінюють структуру навчального процесу, роблять його менш формальним і більш динамічним, що відповідає сучасним очікуванням студентів [2, с. 128].

Серед зарубіжних дослідників, які вивчають питання використання сучасних технологій у вищій освіті, варто відзначити Джона Ватсона, який акцентує увагу на дистанційному навчанні як невід'ємному компоненті сучасної освіти. Ватсон підкреслює, що розвиток технологій дистанційного навчання є не лише вимогою часу, а й необхідною умовою для забезпечення доступності навчання та його адаптації до потреб студентів, які можуть знаходитись у віддалених регіонах або поєднувати навчання з роботою. У своїх дослідженнях він розглядає ефективні моделі організації дистанційного навчання та підкреслює роль викладача як координатора і наставника, який допомагає студентам освоювати навчальний матеріал у віртуальному середовищі [3, с. 78].

Джон Ватсон також розробляє методологічні рекомендації для викладачів, які працюють у форматі дистанційного навчання, і підкреслює значення інтерактивності, зворотного зв'язку та використання мультимедійних елементів для забезпечення активної участі студентів у навчальному процесі. На думку Ватсона, викладачі повинні володіти навичками використання таких платформ, як Moodle і Canvas, для організації інтерактивних занять, тестування та надання матеріалів, які сприяють ефективнішому засвоєнню знань [3, с. 82].

Ще одним значущим дослідником у цій галузі є Сьюзен Блейклі, яка досліджує змішане навчання, що поєднує елементи дистанційного навчання з традиційними методами викладання. Блейклі зазначає, що змішане навчання забезпечує більшу гнучкість і доступність освітнього процесу, дозволяючи студентам самостійно контролювати свій графік навчання, зокрема, обирати час і місце для засвоєння матеріалу. За її дослідженнями, використання змішаних методів підвищує ефективність навчального процесу, оскільки студенти можуть

не лише засвоювати теоретичний матеріал в онлайні, але й застосовувати знання на практиці під час традиційних занять [4, с. 102].

Блейклі також акцентує на ролі викладача у змішаному навчанні, який повинен не лише передавати знання, але й створювати умови для самостійної роботи студентів, забезпечувати зворотний зв'язок та надавати підтримку у використанні онлайн-ресурсів. На її думку, змішане навчання дозволяє створити новий формат освіти, що відповідає сучасним потребам студентів і забезпечує гнучкість навчального процесу [4, с. 105].

Дослідження, проведені українськими та зарубіжними науковцями, підтверджують необхідність і значення впровадження сучасних технологій у навчальний процес вищої школи. Як підкреслює І.В. Захарченко, інноваційні технології дозволяють зробити навчання більш персоналізованим, що сприяє глибшому засвоєнню знань і розвитку самостійності студентів. Вона також зазначає, що використання цифрових технологій вимагає від викладачів готовності до постійного професійного розвитку, володіння новими методиками та адаптації навчальних програм до потреб студентів нового покоління [5, с. 48].

Дослідження науковців підкреслюють важливість інтерактивних технологій для забезпечення активної участі студентів у навчальному процесі, що підвищує рівень їхньої залученості та мотивації до навчання. Інтерактивні платформи, мультимедійні ресурси та системи дистанційного навчання дозволяють викладачам вищих навчальних закладів створювати середовище, у якому студенти можуть не лише засвоювати знання, але й застосовувати їх на практиці, брати участь у обговореннях та розвивати критичне мислення [2, с. 126].

Загалом, дослідження українських і зарубіжних науковців підтверджують важливість інтеграції сучасних технологій у педагогічну діяльність викладачів вищої школи. Використання цифрових платформ і інтерактивних ресурсів дозволяє викладачам не тільки підвищувати якість навчання, але й адаптувати його до потреб сучасних студентів, які звикли до швидкого доступу до

інформації та високого рівня інтерактивності в процесі навчання. Підготовка викладачів до ефективного застосування цих технологій у навчальному процесі є важливою умовою підвищення якості освіти, що особливо актуально в умовах швидких соціальних і технологічних змін [5, с. 51].

Суть питання про застосування сучасних технологій у педагогічній діяльності викладача вищої школи полягає в необхідності адаптації навчального процесу до вимог сучасного інформаційного суспільства, яке вимагає інноваційних підходів у передачі знань, формуванні компетентностей та забезпеченні індивідуалізації навчання. Використання цифрових технологій дозволяє підвищити ефективність навчання, забезпечити гнучкість та доступність освітнього процесу, а також залучити студентів до активного засвоєння матеріалу.

На сьогодні використання сучасних технологій у педагогічній діяльності охоплює кілька основних напрямів:

1. **Дистанційне навчання та онлайн-освіта.** Перехід до дистанційного навчання став особливо актуальним у зв'язку з пандемією COVID-19, коли освітні установи у всьому світі змушені були забезпечити безперервність навчального процесу у віддаленому режимі. Платформи, такі як Moodle, Google Classroom і Canvas, стали ключовими інструментами для організації та підтримки навчального процесу, надаючи можливість викладачам створювати курси, надавати навчальні матеріали та здійснювати контроль за засвоєнням знань студентів.

2. **Змішане навчання.** Змішане навчання поєднує елементи традиційного і дистанційного навчання, що забезпечує більш гнучкий підхід до організації освітнього процесу. Сьюзен Блейклі зазначає, що змішане навчання дозволяє студентам поєднувати онлайн-лекції та інтерактивні завдання з аудиторними заняттями, на яких вони можуть застосовувати отримані знання на практиці [4, с. 105]. Такий підхід забезпечує можливість для студентів обирати

зручний для них час і темп навчання, що особливо актуально для студентів, які поєднують навчання з роботою.

3. **Інтерактивні платформи та мультимедійні ресурси.** Інтерактивні платформи, такі як Zoom і Microsoft Teams, дозволяють проводити онлайн-заняття в реальному часі, створюючи ефект присутності та забезпечуючи можливість для студентів ставити запитання і брати участь у дискусіях. Використання відеоуроків, інтерактивних презентацій, віртуальних лабораторій та симуляцій дозволяє створювати більш насичений та різноманітний навчальний процес.

4. **Цифрові інструменти для оцінювання знань.** Однією з переваг сучасних технологій є можливість автоматизованого оцінювання знань студентів. Цифрові тести, онлайн-вікторини, платформи для проведення іспитів дозволяють значно спростити процес оцінювання, знизити ризик суб'єктивності та надати студентам оперативний зворотний зв'язок щодо їхніх результатів.

5. **Персоналізація навчального процесу.** Однією з основних тенденцій у використанні технологій є персоналізація навчання, яка дозволяє адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб і можливостей студентів. Застосування технологій штучного інтелекту, систем управління навчанням та аналітики дозволяє викладачам створювати індивідуальні освітні траєкторії, що враховують рівень знань, інтереси та темп засвоєння матеріалу кожного студента.

Застосування технологій у навчальному процесі дозволяє викладачам підвищити якість навчання, залучати студентів до активного засвоєння матеріалу та забезпечити гнучкість і доступність освіти.

Цифрові інструменти також дозволяють викладачам збирати та аналізувати дані про прогрес студентів, що сприяє кращій оцінці їхніх потреб і проблем, а також дозволяє адаптувати навчальні матеріали до рівня знань студентів. Це сприяє формуванню індивідуальних траєкторій навчання, що

особливо важливо для студентів, які потребують додаткової підтримки або, навпаки, прагнуть поглиблювати свої знання в обраній сфері.

Важливим аспектом є те, що технології дозволяють викладачам перейти від традиційних лекційних форм викладання до більш гнучких та індивідуалізованих підходів.

Одним з ключових аспектів використання технологій є можливість персоналізації навчання, яка сприяє кращому засвоєнню знань і розвитку самостійності у студентів. І.В. Захарченко зазначає, що персоналізоване навчання дозволяє створювати індивідуальні траєкторії для кожного студента, що враховують їхні особливості, темп навчання та інтереси. Це особливо важливо в умовах масової освіти, де викладач не завжди має можливість працювати з кожним студентом індивідуально під час традиційних аудиторних занять [5, с. 51].

Завдяки використанню технологій, викладачі можуть створювати адаптивні навчальні курси, де складність завдань і обсяг матеріалу підлаштовуються під рівень знань студента. Це забезпечує не лише ефективніше засвоєння матеріалу, а й мотивує студентів до активного навчання, оскільки вони відчують, що навчальний процес відповідає їхнім потребам і можливостям.

Таким чином, застосування сучасних технологій у педагогічній діяльності викладача вищої школи є важливим і багатограним процесом, який дозволяє підвищити якість освіти, адаптувати навчання до потреб студентів і забезпечити їм доступ до найсучасніших знань і практичних навичок.

Попри існуючі виклики, використання цифрових технологій дозволяє зробити навчальний процес більш динамічним, інклюзивним і адаптованим до сучасних реалій. Застосування дистанційного та змішаного навчання, інтерактивних платформ, мультимедійних ресурсів і персоналізованих освітніх програм забезпечує можливість для студентів глибше засвоювати знання, застосовувати їх на практиці та бути більш підготовленими до професійної діяльності у глобальному світі.

Список використаних джерел

1. Бондар О.І. Інформаційні технології в педагогічній діяльності викладачів вищих навчальних закладів. Київ : Освіта, 2020. 240 с.
2. Лозінська С.М. Інтерактивні платформи та мультимедійні ресурси у вищій освіті. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 180 с.
3. Watson J. Distance Learning in Higher Education : Challenges and Opportunities. Journal of Digital Education, 2018. 35 с.
4. Blakely S. Blended Learning Technologies in Higher Education: A New Approach to Teaching and Learning. New York : Academic Press, 2021. 320 p.
5. Захарченко І.В. Технології персоналізованого навчання у вищій школі. Харків : Харківський національний університет, 2019. 210 с.

Голуб Ю.О. Теоретичні засади застосування сучасних технологій в педагогічній діяльності викладача вищої школи

В статті досліджено теоретичні засади застосування сучасних технологій у педагогічній діяльності викладачів вищої школи. Розглянуто основні напрями використання інформаційних технологій, зокрема дистанційне та змішане навчання, інтерактивні платформи, мультимедійні ресурси та цифрові інструменти для оцінювання знань. Проаналізовано роль технологій у персоналізації навчального процесу, що дозволяє адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб студентів і підвищує ефективність засвоєння матеріалу.

Ключові слова: вища школа, викладач, сучасні технології, педагогічна діяльність.

Golub Yu. Theoretical foundations of the application of modern technologies in the pedagogical activity of a teacher of a higher school

The article examines the theoretical foundations of the use of modern technologies in the pedagogical activity of higher school teachers. The main areas of information technology use are considered, including distance and blended learning,

interactive platforms, multimedia resources, and digital tools for knowledge assessment. The role of technologies in the personalization of the educational process is analyzed, which allows adapting the educational process to the individual needs of students and increases the efficiency of learning the material.

Keywords: higher school, teacher, modern technologies, pedagogical activity.

УДК 37:316.48(07)

Джоголик О.В.

РОЗВИТОК ЦИФРОВІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗВО

Швидкий розвиток комп'ютерних технологій і впровадження інноваційних рішень у всі сфери людської діяльності, зокрема стрімке зростання цифрових комунікаційних засобів і автоматизованих виробничих систем, характеризують перехід до інформаційного суспільства. Одним із ключових аспектів цього переходу є інформатизація всіх рівнів освіти, яка не лише модернізує традиційні системи навчання й управління, але й сприяє формуванню інтегрованого глобального інформаційного простору.

Здійснений науковий пошук засвідчив, що проблема цифровізації в освітній галузі досліджувалася провідними вітчизняними й зарубіжними вченими та практиками, а саме: цифровізація викладання та навчання у ЗВО (Є. Бохонько, Ю. Семеняко, О. Спирін та ін.), ІКТ-орієнтована освіта (В. Биков, В. Бобрицька, Л. Прокопів, В. Стинська та ін.); концептуально-засадничі аспекти цифровізації адміністративних процесів у ЗВО (В. Бабаєва, В. Саєнка, М. Філіпової та ін.).

Мета статті – дослідити значення цифровізації адміністративних процесів у закладах вищої освіти як необхідної умови модернізації їхньої діяльності в

умовах інформаційного суспільства, проаналізувати вплив інформаційно-комунікаційних технологій на оптимізацію управлінських процедур, автоматизацію документообігу, моніторинг навчального процесу, управління ресурсами й кадрами, а також окреслити перспективи подальшого розвитку цифровізації в цій сфері.

Цифровізація адміністративної діяльності в ЗВО сприяє впровадженню сучасних комп'ютерно орієнтованих технологій, які підвищують ефективність управління, прозорість процедур, інтеграцію інформаційних ресурсів і спрощення взаємодії між суб'єктами освітнього процесу, що надає можливість автоматизувати такі аспекти, як документообіг, моніторинг навчальної діяльності, формування розкладів і управління ресурсами. Завдяки впровадженню ІКТ в адміністративну сферу створюються умови для підвищення оперативності прийняття рішень, що дозволяє адаптувати освітню систему до сучасних викликів.

Відповідно до висновків фахівців, цифрові технології в управлінні ЗВО є рушійною силою модернізації як традиційних адміністративних процесів, так і загальної стратегії розвитку закладів [3]. Вони сприяють ефективному використанню ресурсів, забезпечують відкритість і доступність інформації, підвищують якість надання освітніх послуг і формують інноваційне середовище для освітнього розвитку [2].

Цифровізація адміністративної діяльності є ключовим елементом трансформації традиційної системи управління у ЗВО. Використання ІКТ дає змогу автоматизувати рутинні завдання, такі як ведення документації, моніторинг навчального процесу, управління фінансовими ресурсами та кадрами [1].

Впровадження таких платформ, як Google Workspace, Microsoft SharePoint або спеціалізованих систем для ЗВО (наприклад, UniTime або EduERP), дозволяє автоматизувати створення, обробку, зберігання та передачу документації. ЕДО також підтримує функцію електронного підпису, що значно спрощує

затвердження документів. Використання систем управління навчанням (Learning Management Systems, LMS), таких як Moodle, Canvas або Blackboard, забезпечує ефективний моніторинг виконання навчальних планів, формування розкладів і адміністрування курсів. Інструменти, такі як HRM-системи, дозволяють здійснювати облік кадрів, організовувати графіки роботи, проводити оцінювання викладачів і персоналу [4].

У контексті розвитку ЗВО важливими напрямками подальшої цифровізації є інтеграція систем штучного інтелекту для аналізу даних і прийняття рішень, використання блокчейн-технологій для забезпечення безпеки даних і розробка мобільних додатків для доступу до адміністративних послуг. Крім того, поширення хмарних технологій дозволить значно знизити витрати на технічну інфраструктуру та забезпечить більшу гнучкість управління.

Отже, цифровізація адміністративних процесів у ЗВО є необхідною умовою їх адаптації до викликів сучасного світу. Впровадження ІКТ сприяє ефективному управлінню, покращує якість освітніх послуг і забезпечує прозорість та зручність для всіх учасників освітнього процесу. Надалі розвиток цього напрямку вимагатиме залучення новітніх технологій та розробки стратегій, орієнтованих на підвищення якості адміністративної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бабаєв В.М., Стадник Г.В., Момот Т.В. Цифрова трансформація в сфері вищої освіти в умовах глобалізації. *Комунальне господарство міст*. Економічні науки. 2019.

2. Bakhmat N., Smorgun M. On the role of digitalization and globalization for the development of mobile video games in the education of the future: trends, models, cases. *Futurity Education*. 2022. №2(4). P. 63–74.

3. Filipova M., Usheva M. Social and labor relations of the digital age: to the question of future education development. *Futurity Education*. 2021. №1(2). P. 14–22.

4. Saienko V., Kurysh N., Siliutina I. Digital competence of higher education applicants: new opportunities and challenges for future education. *Futurity Education*. 2022. №2(1). P. 37–46.

Джоголик О.В. Розвиток цифровізації адміністративних процесів у ЗВО

У статті проаналізовано значення цифровізації адміністративних процесів у закладах вищої освіти як необхідної умови модернізації їхньої діяльності в умовах інформаційного суспільства. Охарактеризовано вплив впровадження інформаційно-комунікаційних технологій на оптимізацію управлінських процедур, автоматизацію документообігу, моніторинг навчального процесу, управління ресурсами й кадрами. Висвітлено практичні приклади використання електронних платформ і систем, таких як Google Workspace, Microsoft SharePoint, Moodle, HRM-системи, та визначено перспективи подальшої цифровізації.

Ключові слова: цифровізація, адміністративні процеси, заклади вищої освіти, інформаційно-комунікаційні технології, автоматизація.

Dzhogolyk O.V. Development of Digitalization of Administrative Processes in Higher Education Institutions

This article examines the significance of digitalization in administrative processes within higher education institutions as a critical factor in modernizing their activities in the context of an information society. The impact of information and communication technologies on optimizing management procedures, automating document flow, monitoring educational processes, and managing resources and staff is analyzed. Practical examples of using electronic platforms and systems such as Google Workspace, Microsoft SharePoint, Moodle, and HRM systems are highlighted, and the prospects for further digitalization are outlined.

Key words: digitalization, administrative processes, higher education institutions, information and communication technologies, automation.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ В КАНАДІ

Фармацевтична сфера та система кадрового забезпечення відповідних установ ставлять нові вимоги до рівня професійної підготовки фармацевтів. Сучасні стандарти їхньої діяльності базуються на сукупності професійно значущих якостей, серед яких виділяються професійні знання, уміння, навички, а також ділові, особистісні й психологічні характеристики.

Сучасний етап розвитку фармацевтичної галузі обумовлює необхідність підготовки висококваліфікованих спеціалістів, які володіють не лише фаховими знаннями та практичними навичками, але й здатністю до самостійного навчання, прагненням до постійного вдосконалення, соціальними компетенціями, а також умінням ефективно взаємодіяти в умовах міжкультурної комунікації.

Проблемам професійної підготовки фахівців фармацевтичного профілю у закладах вищої освіти присвячені дослідження низки вітчизняних учених, зокрема щодо організації освітнього процесу на фармацевтичних факультетах закладів вищої освіти (Л. Віннік, В. Георгіянц, І. Гриценко, Т. Каленюк, З. Мнушко та ін.); формування компетентностей майбутніх фармацевтів (Г. Глембоцька, Н. Денисова, Т. Прокопенко, О. Тутутченко, В. Черних та ін.); педагогічних технологій у системі фармацевтичної освіти (Б. Громовик, Л. Кайдалова, Л. Романишина та ін.), підготовки бакалаврів фармації у коледжі (І. Бойчук, Є. Хомик та ін.).

Мета статті – проаналізувати особливості використання smart-технологій у практиці підготовки майбутніх педагогів у ЗВО.

У світовому рейтингу вищої освіти Канада займає друге місце після США. У Канаді функціонують два типи закладів вищої освіти: університет – заклад

освіти, що присвоює наукові ступені та коледж – структурний підрозділ університету, після закінчення якого можна продовжити навчання в університеті. Навчання в коледжі закінчується видачею сертифікату або диплому бакалавра. Підготовка фармацевтичних кадрів у Канаді є дворівневою – «бакалавр-магістр». Для одержання ступеня бакалавра необхідно 3-4 роки навчання в залежності від провінції. Ступінь бакалавра з відзнакою вважається основною умовою для подальшого здобуття ступеня магістра фармацевтичних наук. Термін навчання за магістерською програмою передбачає 1–2 роки [1].

У Канаді у коледжі є три основних напрямки підготовки або спеціалізації за фахом «Фармацевтика»:

Pharmacy Technician (фармацевт, аптекар). Фахівці цього напрямку займаються розробкою ліків, а також співпрацюють з фармацевтами в підготовці та розробці медичних препаратів, відповідальні за обслуговування клієнтів. Вони також несуть відповідальність за управління фармацевтичною інвентаризацією.

Pharmaceutical Chemical Lab Technology (хімік-фармацевт). На цих програмах студенти вивчають основи і аспекти фармацевтичних досліджень, зокрема – розробка продукту, виробництва, токсикології, тестування і багато іншого.

Pharmaceutical Quality Operations. Ці програми спрямовані на управління фармацевтичною галуззю та організацію роботи фармацевтичних компаній. Також як і дослідні спеціальності, ця програма зосереджена на вивченні клінічних досліджень, розробки та виробництва фармацевтичної продукції. Програма даного напрямку підготовки також включає вивчення правових норм і правового регулювання галузі [3].

У Канаді функціонує лише 12 акредитованих програм з підготовки фармацевтів, при цьому акредитація приватних закладів освіти не передбачена. Це створює високу конкуренцію за вступ до фармацевтичних навчальних закладів. Відповідність мінімальним вступним вимогам не гарантує зарахування,

оскільки кожна школа встановлює власні критерії прийому, має унікальну освітню філософію, а також використовує різноманітні форми і методи навчання.

Деякі навчальні заклади надають перевагу традиційним блоковим підходам до освітнього процесу, акцентуючи увагу на вивченні фундаментальних дисциплін, таких як фармацевтика, медична хімія, фармакологія, на початкових етапах навчання, а потім переходять до клінічних курсів. Інші, зокрема університет Далхаузі, застосовують практико-орієнтовані програми, що базуються на інтегрованих модульних підходах і включають семінари та практичні заняття у малих групах.

Експериментальна освіта є обов'язковим елементом навчальних планів і впроваджується на всіх етапах навчання, хоча її інтенсивність може варіюватися. Попри те, що всі фармацевтичні школи дотримуються єдиних стандартів і переслідують спільні цілі, підходи до їх реалізації суттєво різняться залежно від регіональних потреб і доступних ресурсів [2].

Після закінчення навчання в коледжі випускник може працювати: фармацевтом-продавцем; фармацевтом-дослідником, фармацевтом-дистриб'ютором, фармацевтом-співробітником виробничого процесу.

Отже, організаційно-педагогічними засадами фармацевтичної освіти у Канаді, є: повне державне регулювання і забезпечення цього процесу; акредитація програм підготовки; жорсткі вимоги до вступу на програми навчання; жорсткі вимоги до процедури екзаменування і ліцензування випускників; структуровані навчальні плани; забезпечення міжпрофесійної співпраці; обов'язковість отримання ступеня доктора фармацевтики для початку практичної діяльності. Реалізація усіх окреслених засад є важливою передумовою якісної та висококваліфікованої підготовки фармацевтів у Канаді.

Список використаних джерел

1. Бойчук І. Підготовка фахівців фармації в країнах світу. URL: <https://college.nuph.edu.ua/wp->

content/uploads/2014/05/%D0%91%D0%BE%D0%B9%D1%87%D1%83%D0%BA-%D0%BF%D1%8F.pdf.

2. Охрей В. Організаційні засади професійної підготовки фармацевтів у Канаді. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 3. С. 33–39.

3. Програми фармацевтики в коледжах Канади. URL: <https://edusteps.com.ua/posts/canada/1730-programi-farmaceutiki-v-koledzhah-kanadi.html>.

Досин В.І. Організаційно-педагогічні засади фармацевтичної освіти в Канаді

У статті розглянуто організаційно-педагогічні засади фармацевтичної освіти в Канаді. Увагу зацентровано на змісті, особливостях та основних напрямках підготовки або спеціалізації за фахом «Фармацевтика» у Канаді. Зроблено висновок, що організаційно-педагогічними засадами фармацевтичної освіти у Канаді, є: повне державне регулювання і забезпечення цього процесу; акредитація програм підготовки; жорсткі вимоги до вступу на програми навчання; жорсткі вимоги до процедури екзаменування і ліцензування випускників; структуровані навчальні плани; забезпечення міжпрофесійної співпраці; обов'язковість отримання ступеня доктора фармацевтики для початку практичної діяльності. Реалізація усіх окреслених засад є важливою передумовою якісної та висококваліфікованої підготовки фармацевтів у Канаді.

Ключові слова: фармацевтична освіта, коледж, університет, організаційно-педагогічні засади, Канада.

Dosyn V.I. Organisational and pedagogical principles of pharmaceutical education in Canada

The article deals with the organisational and pedagogical foundations of pharmaceutical education in Canada. Attention is focused on the content, features and main areas of training or specialisation in the speciality 'Pharmacy' in Canada. It is

concluded that the organisational and pedagogical foundations of pharmaceutical education in Canada are: full state regulation and support of this process; accreditation of training programmes; strict requirements for admission to training programmes; strict requirements for the procedure of examination and licensing of graduates; structured curricula; ensuring interprofessional cooperation; mandatory obtaining a doctorate in pharmacy to start practicing. The implementation of all these principles is an important prerequisite for high-quality and highly qualified pharmacist training in Canada.

Keywords: pharmaceutical education, college, university, organisational and pedagogical principles, Canada.

УДК 331.548

Клесман О.В.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗАЛУЧЕНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ІТ-КОМПАНІЙ

У сучасному динамічному середовищі ІТ-індустрії, де технологічні зміни відбуваються з неймовірною швидкістю, особливо важливим стає формування професійної ідентичності фахівців. Це дослідження є актуальним для теоретичного осмислення професіоналізму, зокрема в контексті ІТ-сфери, та підкреслює необхідність глибшого розуміння відмінностей між професіоналами та звичайними спеціалістами.

В умовах постійних змін в ІТ-індустрії професіоналізм стає вирішальним фактором успіху фахівців. Формування чіткої професійної ідентичності дозволяє не лише виділитися на фоні конкурентів, але й адаптуватися до нових викликів і

можливостей, які виникають у процесі роботи. У цьому контексті важливо дослідити, яким чином професіонали формують свої навички, цінності та підходи до роботи, що в свою чергу впливає на рівень залученості до роботи та продуктивність.

Насамперед варто проаналізувати відмінності між професіоналом та звичайним фахівцем на прикладі персоналу ІТ компаній, звернувши увагу на формування професійної ідентичності та способах її формування.

1. Професійна ідентичність:

– формування професійної ідентичності в ІТ-професіонала включає системний розвиток когнітивних, мотиваційних та ціннісних механізмів, що забезпечує його здатність адаптуватися до технологічних змін, вирішувати складні завдання й активно підтримувати інноваційне середовище компанії. Така ідентичність реалізується через особистісні потреби, професійні інтереси, установки та переконання, які гармонійно інтегровані в його роботу;

– звичайний фахівець може мати базову професійну ідентичність, проте вона часто залишається поверхневою, без глибокої інтеграції в усі аспекти його особистості та професійної діяльності, що обмежує рівень його залученості та гнучкості в ІТ сфері.

2. Особистісно орієнтований підхід:

– професіонал використовує особистісно орієнтований підхід, спрямований на вдосконалення професійної підготовки та зміцнення своєї професійної ідентичності. Це передбачає систематичне використання когнітивних та мотиваційних механізмів для розвитку гнучких навичок, швидкої адаптації до нових технологій і збагачення професійного досвіду;

– звичайний фахівець може не застосовувати ці підходи систематично, або застосовувати їх у меншому обсязі, частково або нерегулярно, що обмежує його можливості для ефективної самореалізації та адаптації в динамічному технологічному робочому середовищі.

3. Акмеологічний підхід:

– професіонал активно реалізує акмеологічний підхід, що сприяє гармонійному розвитку особистості та інтеграції теоретичних знань з практичними навичками і соціальними нормами у професійній діяльності. Наприклад, професіонал в ІТ відкритий до освоєння нових технологій, методологій і підходів, які постійно розвиваються та змінюються, що сприяє його професійному зростанню;

– звичайний фахівець може не використовувати акмеологічний підхід так широко або глибоко, обмежуючись лише окремими аспектами професійної підготовки. Як приклад можемо навести ситуацію, коли співробітник не бажає вивчати нові технології або підходи щодо своєї роботи, незважаючи на те, що вони є необхідними для підвищення якості роботи або її ефективності.

4. Діалогічний підхід:

– професіонал активно створює діалогічний простір для професійної взаємодії, що сприяє ефективній комунікації, обміну знаннями і спільному вирішенню завдань у команді. Завдяки цьому він підтримує культуру відкритого обміну інформацією та безперервного навчання, що є особливо цінним в умовах швидких технологічних змін. Наприклад, професіонал може ініціювати обговорення нових інструментів або підходів, навчати колег і обмінюватися досвідом, підтримуючи тим самим загальний рівень компетентності команди;

– звичайний фахівець може не настільки активно створювати або використовувати діалогічний підхід у своїй професійній діяльності. Як приклад, в тому числі в роботі технологічних компаній, у персоналу не завжди виникає бажання ділитися знаннями і навичками, навчати інших і навчатися самому у колег.

5. Використання підходів у вивченні професійної ідентичності:

– професіонал використовує комплексний підхід до вивчення і розвитку професійної ідентичності, шукає нові підходи й можливості;

– звичайний фахівець зазвичай не інтегрує нові підходи повною мірою або систематично у свою практику, для нього достатньо використовувати те, що вже є в багажу знань, і немає зацікавленості в пошуку нового.

Таким чином, професіонал відрізняється від звичайного фахівця глибшим і системним підходом до формування своєї професійної ідентичності. Він активно використовує різні підходи та методи для вдосконалення як технічних, так і м'яких навичок, що необхідні для роботи в динамічній сфері, яка включає розробку і технічну підтримку продуктів, забезпечення кібербезпеки, аналіз даних та управління проектами. Завдяки такій комплексності, професіонал здатний адаптуватися до швидких змін у технологіях та вимогах ринку, а також підтримувати високий рівень залученості та ефективності, що критично важливо для успіху в ІТ індустрії.

Щоб самостійно дослідити сформованість компонентів професіоналізму, пропонується використати структурований підхід, який охоплює три основні компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-рефлексивний та операційно-технологічний.

1. Мотиваційно-ціннісний компонент: для аналізу цього аспекту слід звернути увагу на власні мотиваційні установки, цінності та професійні переконання. Це можна зробити через особистий рефлексивний аналіз – зокрема, відповідаючи на питання: які цілі є найважливішими в моїй професійній діяльності? Наскільки вони відповідають моїм особистим цінностям та інтересам? Аналіз цих аспектів допомагає визначити, наскільки глибоко професія інтегрована в особистість і як вона мотивує людину до подальшого розвитку.

2. Когнітивно-рефлексивний компонент: дослідження цього компоненту потребує оцінки інтелектуальних стратегій, які використовуються у професійній діяльності. Наприклад, можна звернутися до самоаналізу, ставлячи запитання: як я оцінюю власні досягнення? Як аналізую помилки та коригую свої дії? Важливим є також використання рефлексивних практик, наприклад, ведення

щоденника професійних досягнень, де відзначаються успіхи та труднощі, що допомагає критично оцінювати власний прогрес і розуміти потенціал для вдосконалення.

3. Операційно-технологічний компонент: щоб дослідити цей компонент, слід оцінити рівень володіння необхідними інструментами та технічними знаннями, важливими для конкретної професії. Для цього можна скласти перелік основних навичок, які використовуються у роботі, та оцінити їхній рівень (наприклад, за шкалою від базового до експертного). Крім того, самооцінка включає питання про готовність освоювати нові технології та адаптуватися до змін.

Такий підхід дозволяє отримати об'єктивне уявлення про сформованість ключових компонентів професіоналізму та визначити напрями для подальшого розвитку.

Звертаючись до работ Г. Балла, в яких він зазначає, що для людей, які самоактуалізуються, важливими є відкритість і неупереджене ставлення до світу. Ця думка близька нам, адже у світі, де зовнішні обставини змінюються з неймовірною швидкістю, необхідно постійно перевіряти, чи відповідають відомі методи і підходи актуальним вимогам, а також періодично переглядати ситуацію з нових перспектив.

Висловлювання Г. Балла про моделі та стабілізаційні завдання є дуже доречним в контексті дослідження психологічних чинників залученості персоналу до роботи: «модель, що відображає таку побудову системи норм діяльності, яка виявилась ефективною в управлінні (зокрема, в самоуправлінні) удосконаленням різноманітних її видів: ця система охоплює, поряд із нормами-стандартами, також норми-ідеали і норми індивідуального прогресу» [2, с. 54].

На прикладі дослідження психологічних чинників залученості до роботи, вважаємо необхідною рефлексію щодо методів і підходів, які використовуються в управлінні персоналом. Необхідно не просто зробити ривок у залученні та найманні співробітників, але й постійно роздумувати над тим, як підтримувати

високий рівень залученості. Важливо дбати про стабільно-позитивну ситуацію в організації та забезпечувати ефективну роботу через рефлексію та аналіз поточної ситуації.

Роздуми над тим, як норми-стандарти та норми-ідеали впливають на індивідуальний прогрес співробітників, допомагають знаходити нові шляхи для підтримання залученості. Постійне вдосконалення системи управління та самоуправління на основі когнітивних та рефлексивних процесів сприяє створенню ефективного та мотивованого робочого середовища.

Щодо операційно-технологічного компоненту, в контексті дослідження залученості до роботи в ІТ-компаніях ми зосереджуємося на заходах, які можуть бути безпосередньо впроваджені в організації. Вважаємо, що важливо уникати конфліктів між керівництвом і співробітниками, а також між роботодавцями та найманими працівниками. Натомість слід прагнути до моделі win-win, де кожен працівник і вся організація мають спільні цілі. Цей підхід забезпечує взаємний обмін енергією та ресурсами, що, в свою чергу, сприяє зростанню та розвитку як окремих співробітників, так і компанії в цілому.

Таким чином, відмінності між професіоналом та звичайним фахівцем можна розглядати через призму їхньої залученості до роботи, а також рівня професійної ідентичності. Професіонал відзначається не лише глибокими знаннями та навичками, але й високим рівнем самосвідомості та самоорганізації, що сприяє його інтеграції у корпоративну культуру та соціалізацію в колективі. У контексті ІТ-компаній, професіонал проявляє активну залученість, готовність до постійного навчання та ефективної взаємодії, тоді як звичайний фахівець може обмежуватися виконанням своїх безпосередніх обов'язків, без відчуття глибокого залучення в загальні цілі організації.

Список використаних джерел

1. Балл Г. О. Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства. Київ : Видавництво ПП «СКД», 2017. 204 с.

2. Становлення ідентичності фахівця : монографія / Г. О. Балл, В. Л. Зливков, С. О. Копилов та ін. ; за ред. В. Л. Зливкова. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 260 с.

Клєсман О.В. Психологічні аспекти професіоналізму особистості в контексті залученості персоналу ІТ-компаній

У статті проаналізовано психологічні аспекти професіоналізму особистості в контексті залученості до роботи персоналу ІТ-компаній, зокрема відмінності між професіоналами та звичайними фахівцями, а також процеси формування професійної ідентичності. Результати дослідження підкреслюють необхідність формування професійної ідентичності як важливого чинника, що сприяє підвищенню залученості до роботи, що, в свою чергу, впливає на загальну ефективність роботи ІТ-компаній.

Ключові слова: професіоналізм, залученість до роботи, залученість персоналу, професійна ідентичність, персонал ІТ-компаній.

Kliesman O. Psychological Aspects of Professionalism in the Context of Employee Engagement in IT Companies

The article analyzes the psychological aspects of professionalism in the context of employee engagement in IT companies, specifically the differences between professionals and ordinary specialists, as well as the processes of professional identity formation. The research findings emphasize the necessity of forming professional identity as an important factor that contributes to enhancing engagement in work, which, in turn, influences the overall effectiveness of IT companies.

Keywords: professionalism, work engagement, employee engagement, professional identity, IT company personnel.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ КЛІНІЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

Формування професійної ідентичності майбутніх клінічних психологів є надзвичайно актуальною проблемою в сучасних умовах, оскільки цей процес безпосередньо впливає на якість надання психологічної допомоги, етичні стандарти професії та особистісну зрілість фахівців. Клінічна психологія як сфера діяльності вимагає від фахівців не лише високого рівня теоретичної підготовки, але й стійкої ідентичності, яка забезпечує їхню психологічну стійкість, здатність до рефлексії та глибоке усвідомлення власної професійної ролі.

У сучасному світі психічне здоров'я є пріоритетним напрямком суспільної уваги, адже зростання кількості людей, що потребують психологічної підтримки, потребує значного збільшення кваліфікованих фахівців, здатних надавати професійну допомогу в різних, часто складних ситуаціях. У зв'язку з цим у майбутніх клінічних психологів має бути сформоване чітке розуміння своєї ролі, цілей професійної діяльності, а також усвідомлення власної відповідальності за психічний стан клієнтів, з якими вони працюють.

Професійна ідентичність є центральним аспектом розвитку особистості майбутнього фахівця, яка визначає його ставлення до професійної діяльності, моральні цінності, стиль спілкування з клієнтами та здатність витримувати емоційні навантаження, що супроводжують роботу в сфері клінічної психології. Це особливо важливо у випадках, коли клінічні психологи мають справу з пацієнтами, які переживають кризові або травматичні події, оскільки тільки професійно підготовлений психолог з чітко сформованою ідентичністю може

адекватно підтримати клієнта, забезпечуючи йому необхідний рівень емпатії та емоційної підтримки.

Відсутність сформованої професійної ідентичності може призвести до низки негативних наслідків, таких як професійне вигорання, емоційна нестійкість, сумніви у власних професійних якостях та зниження ефективності роботи. Л. А. Іванова зазначає, що психологи, які не мають стійкої професійної ідентичності, частіше стикаються з проблемами у взаємодії з клієнтами, відчують професійну невпевненість і схильні до моральних дилем у складних ситуаціях [2, с. 39]. Отже, формування професійної ідентичності є не лише вимогою професії, а й запорукою довготривалої професійної успішності та психологічного благополуччя клінічного психолога.

Професійне вигорання є однією з основних проблем у сфері клінічної психології. Високий рівень емоційного навантаження, що супроводжує роботу психолога, часто стає причиною фізичного та емоційного виснаження. Однак, на думку І. О. Гончарук, психологи з чіткою професійною ідентичністю мають стійкіший психологічний захист від вигорання, оскільки усвідомлення своєї професійної місії і цінностей допомагає їм зберігати мотивацію та підтримувати позитивне ставлення до роботи навіть в умовах високого навантаження [1, с. 23]. Професійна ідентичність сприяє створенню внутрішньої опори, яка дозволяє клінічним психологам підтримувати здоровий баланс між роботою та особистим життям, знижуючи ризик емоційного виснаження.

Одним з ключових аспектів професійної ідентичності клінічного психолога є етична усвідомленість. Психологи працюють з людьми в умовах, коли їхні дії можуть мати значний вплив на стан здоров'я клієнта, тому вони повинні мати чітко сформовані моральні та етичні орієнтири. На думку Лаури Хоус, етична усвідомленість є невід'ємною частиною професійної ідентичності і є запорукою того, що психологи будуть діяти в інтересах своїх клієнтів, дотримуючись етичних стандартів [4, с. 63]. Вона також наголошує, що формування етичної позиції повинно розпочинатися ще на етапі навчання,

оскільки це допомагає студентам краще зрозуміти вимоги до професії, її цінності та норми поведінки, що сприяє їхній професійній зрілості.

Професійна соціалізація, яка охоплює взаємодію з іншими фахівцями, участь у професійних спільнотах і проходження практики, також є важливим аспектом формування професійної ідентичності клінічних психологів. Крістін Пітерсон підкреслює, що участь у професійних заходах, семінарах та конференціях сприяє збагаченню досвіду і допомагає студентам зрозуміти структуру та вимоги до професійної діяльності, що є необхідним для формування стійкої професійної ідентичності [5, с. 47]. Взаємодія з колегами, наставниками та професійними організаціями також сприяє формуванню почуття належності до професійної спільноти, що підвищує впевненість у власній ролі та мотивацію до подальшого розвитку.

У процесі професійного становлення майбутні клінічні психологи повинні не тільки здобути теоретичні знання, але й інтегрувати їх у практику. Цей процес є складним і багатограним, оскільки вимагає від студентів здатності застосовувати отримані знання в реальних умовах роботи з клієнтами. На думку Крістін Пітерсон, ефективна підготовка клінічних психологів має включати рефлексивну практику, яка дозволяє студентам осмислювати свою професійну діяльність і усвідомлювати особисті особливості, що впливають на їхню професійну ідентичність [5, с. 49]. Важливим аспектом цього процесу є можливість обговорення етичних дилем та аналізу власних емоційних реакцій, що допомагає студентам формувати відповідальне ставлення до своєї професійної діяльності.

Серед українських дослідників значний вклад у вивчення формування професійної ідентичності майбутніх психологів зробила І. О. Гончарук, яка досліджувала роль самосприйняття та особистісної рефлексії у професійному становленні фахівців. Гончарук стверджує, що професійна ідентичність формується завдяки поєднанню академічної підготовки з особистісним розвитком, і підкреслює значення емоційної стійкості та здатності до рефлексії

для майбутніх психологів [1, с. 23]. На думку Гончарук, професійна ідентичність психолога є результатом самосвідомості, що розвивається протягом усього освітнього процесу та практичної діяльності.

Гончарук також зазначає, що формування професійної ідентичності сприяє здатності студентів до критичного аналізу своїх емоційних реакцій під час роботи з клієнтами, що допомагає уникати професійного вигорання. Дослідження Гончарук показали, що студенти, які мають чітко сформовану ідентичність і високу здатність до саморефлексії, відчують більшу професійну впевненість і менше схильні до емоційного виснаження в роботі [1, с. 25].

Інший український дослідник, Л. А. Іванова, у своїх працях акцентує увагу на значенні етичних орієнтирів для формування професійної ідентичності клінічних психологів. Вона вважає, що під час підготовки фахівців особливе значення має розвиток моральної усвідомленості, що є основою для прийняття етичних рішень у професійній діяльності [2, с. 34]. Іванова підкреслює, що психолог, який володіє етичною усвідомленістю, здатен приймати відповідальні рішення, орієнтуючись на благо клієнта, що є ключовою характеристикою професійної ідентичності у сфері клінічної психології [2, с. 37].

Науковці підкреслюють важливість розвитку саморефлексії та емоційної стійкості як основних елементів професійної ідентичності клінічного психолога. На думку Гончарук, здатність до рефлексії дозволяє студентам осмислювати свій досвід, оцінювати свої емоційні реакції та підходи до роботи з клієнтами. Вона наголошує, що саморефлексія є не тільки засобом розвитку професійної компетентності, але й важливою умовою для формування професійної ідентичності, яка дозволяє майбутнім психологам критично оцінювати свої дії та приймати відповідальні рішення [1, с. 25].

Хоус також вважає, що професійна ідентичність, яка включає розвинуту здатність до саморефлексії, допомагає клінічним психологам зберігати професійну стійкість і забезпечувати високу якість допомоги клієнтам. Її дослідження показують, що психологи з розвиненою ідентичністю і здатністю

до рефлексії краще адаптуються до складних умов роботи та мають менший ризик вигорання, оскільки здатні ефективніше управляти своїми емоціями [3, с. 65].

Етична усвідомленість є важливим елементом професійної ідентичності клінічного психолога, адже психолог працює з вразливими клієнтами, і його дії можуть мати значний вплив на їхній психічний стан. Іванова стверджує, що розвиток етичних орієнтирів і моральної усвідомленості є необхідною умовою для формування професійної ідентичності, яка відповідає високим стандартам етики [2, с. 37]. На її думку, психолог, що має сформовану етичну позицію, здатен приймати рішення, орієнтовані на благо клієнта, і діяти в його найкращих інтересах.

Пітерсон також акцентує увагу на важливості етичного виховання майбутніх клінічних психологів, підкреслюючи, що освітні програми мають надавати студентам можливість обговорювати етичні дилеми, аналізувати випадки з практики та формувати власні моральні орієнтири [4, с. 48]. За її словами, формування етичної усвідомленості є основою для розвитку стійкої професійної ідентичності, яка забезпечує психологу здатність діяти відповідально і етично в усіх аспектах професійної діяльності.

Загалом, українські та зарубіжні науковці підкреслюють значення інтеграції теоретичних знань, практичного досвіду, саморефлексії та етичної усвідомленості у процес формування професійної ідентичності клінічних психологів.

Формування професійної ідентичності майбутніх клінічних психологів є складним і багатогранним процесом, що охоплює розвиток особистісних якостей, професійних компетенцій, етичних принципів та соціально-психологічних навичок. Професійна ідентичність визначає ставлення фахівця до своєї діяльності, його мотивацію, здатність до саморефлексії та вміння забезпечувати якісну психологічну допомогу клієнтам. Основними елементами

формування професійної ідентичності клінічних психологів є самосприйняття, професійна соціалізація, емоційна стійкість, рефлексія та етична усвідомленість.

Однією з ключових складових професійної ідентичності є самосприйняття, що включає усвідомлення власної ролі, відповідальності та місії в роботі психолога. І. О. Гончарук зазначає, що здатність до глибокого самосприйняття і саморефлексії дозволяє майбутнім психологам усвідомити свою роль у процесі надання допомоги клієнтам і сформувати власну ідентичність, яка базується на особистих цінностях і професійних стандартах [1, с. 23]. Самосприйняття дає можливість майбутньому психологу зрозуміти, як його особистісні особливості, цінності та переконання впливають на його професійну діяльність і взаємодію з клієнтами.

Самосприйняття також сприяє розвитку стійкої ідентичності, оскільки дозволяє клінічним психологам краще усвідомлювати свої сильні і слабкі сторони, працювати над своїми емоційними реакціями та виявляти аспекти, які потребують вдосконалення. Це особливо важливо для клінічних психологів, які часто стикаються з морально-етичними дилемами, пов'язаними з роботою із вразливими категоріями населення, і мають бути готовими до відповідальної поведінки та прийняття етичних рішень у складних ситуаціях [2, с. 34].

Професійна соціалізація охоплює досвід взаємодії з іншими фахівцями, участь у професійних об'єднаннях та практичну діяльність, яка допомагає студентам краще зрозуміти специфіку своєї професійної ролі.

Емоційна стійкість є важливою частиною професійної ідентичності клінічного психолога, оскільки психологічна практика вимагає високого рівня емоційної саморегуляції і здатності працювати з інтенсивними емоціями, стресом та важкими життєвими ситуаціями клієнтів.

Саморефлексія є важливим механізмом для розуміння власної професійної ролі та розвитку здатності до критичного аналізу своїх дій, що є невід'ємною частиною професійної ідентичності. Саморефлексія також сприяє розвитку

самосвідомості, що є основою для професійного самовдосконалення і постійного зростання.

Етична усвідомленість є одним з ключових аспектів професійної ідентичності клінічного психолога, оскільки психологи мають працювати в інтересах клієнта, дотримуючись високих етичних стандартів. Формування етичної усвідомленості під час навчання є важливим компонентом професійної підготовки майбутніх клінічних психологів, оскільки допомагає їм краще розуміти етичні норми професії та розвивати відповідальне ставлення до своєї роботи.

Етична усвідомленість також включає здатність до співчуття, емпатії та розуміння унікальних потреб кожного клієнта, що є важливими рисами професійної ідентичності клінічного психолога.

Таким чином, основна суть формування професійної ідентичності майбутніх клінічних психологів полягає у поєднанні особистісного і професійного розвитку, що охоплює самосприйняття, професійну соціалізацію, емоційну стійкість, рефлексію та етичну усвідомленість. Науковці наголошують, що ці елементи є основою для формування фахівців, здатних надавати високоякісну психологічну допомогу, дотримуючись етичних стандартів і забезпечуючи благополуччя клієнтів. Ефективна підготовка клінічних психологів повинна враховувати всі ці компоненти, що забезпечить їм здатність успішно адаптуватися до професійних викликів і підтримувати високу якість роботи.

Перспективи розвитку професійної ідентичності у майбутніх клінічних психологів включають подальше удосконалення освітніх програм, спрямованих на інтеграцію рефлексивних і практичних компонентів, збагачення навчання моделями реальних ситуацій та акцент на розвиток етичної усвідомленості. Також важливо забезпечити можливості для студентів з перших років навчання взаємодіяти з професійною спільнотою, що допоможе їм розвивати почуття належності до професії і розуміти її ціннісні та моральні аспекти. Такий підхід

сприятиме формуванню цілісної професійної ідентичності, яка є основою для компетентної та етичної діяльності клінічного психолога.

Список використаних джерел

1. Гончарук І. О. Розвиток професійної ідентичності майбутніх психологів. Київ : Освіта, 2020. 250 с.
2. Іванова Л. А. Психологічні основи формування ідентичності у професійному середовищі. Харків : Видавництво ХНУ, 2019. 20 с.
3. Хоус Л. Psychological Identity in Clinical Practice. New York: Clinical Psychology Press, 2018. 180 p.
4. Пітерсон К. Професійна ідентичність у підготовці психологів : методологія та практика. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2021. 260 с.
5. Міщенко О. І. Формування емоційної стійкості у професійній підготовці клінічних психологів. Одеса: Одеський національний університет, 2020. 200 с.

Коваль О.А. Теоретичні засади професійної ідентичності майбутніх клінічних психологів

У статті розглядаються теоретичні засади формування професійної ідентичності майбутніх клінічних психологів, що є важливим етапом у підготовці компетентних фахівців у сфері психічного здоров'я. Проаналізовано основні компоненти професійної ідентичності, зокрема самосприйняття, професійну соціалізацію, емоційну стійкість, рефлексію та етичну усвідомленість. Висвітлено роль етичної усвідомленості та професійної соціалізації у становленні ідентичності, що сприяє відповідальній і етичній діяльності психолога.

Ключові слова: клінічні психологи, ідентичність, професійна ідентичність, етична усвідомленість, професійна соціалізація.

Koval O.A. Theoretical foundations of the professional identity of future clinical psychologists

The article examines the theoretical foundations of the formation of the professional identity of future clinical psychologists, which is an important stage in the training of competent specialists in the field of mental health. The main components of professional identity are analyzed, including self-perception, professional socialization, emotional stability, reflection and ethical awareness. The role of ethical awareness and professional socialization in the formation of identity, which contributes to the responsible and ethical activity of a psychologist, is highlighted.

Key words: clinical psychologists, identity, professional identity, ethical awareness, professional socialization.

УДК 378.147:781.7

Ли Юйчэнь

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МУЗИКАНТІВ ОРКЕСТРІВ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС

Формування здоров'язбережувальної компетентності є важливою складовою професійної підготовки майбутніх музикантів, особливо виконавців на народних інструментах, які з огляду на специфіку виконання часто піддаються підвищеному фізичному та психоемоційному навантаженню. Сучасний навчальний процес вимагає від студентів тривалого перебування у статичних позах, інтенсивного використання дрібної моторики та постійного повторення одноманітних рухів, що створює передумови для розвитку професійних захворювань. Це не лише загрожує фізичному здоров'ю музикантів, а й впливає

на їхній психоемоційний стан, що ускладнює можливість тривалої та продуктивної професійної діяльності.

Питання здоров'язбереження для музикантів набуває особливої актуальності через потребу збереження фізичного та психічного здоров'я протягом усього творчого шляху. Постійний графік репетицій і виступів, вимушене перебування у незручних позах, інтенсивні навантаження на м'язи і суглоби – усе це впливає на розвиток хронічних захворювань опорно-рухового апарату, нервової системи, а також сприяє виникненню депресивних і тривожних розладів.

На думку М.І. Кондратюк, формування здоров'язбережувальної компетентності є важливим фактором, який може мінімізувати негативний вплив музичної діяльності на фізичне та психічне здоров'я студентів музичних закладів [1].

Музиканти на народних інструментах стикаються зі специфічними проблемами, які залежать від характеристик інструменту та стилю гри. Наприклад, виконавці на струнних народних інструментах (бандура, домра) часто мають підвищене навантаження на м'язи рук, зап'ясть, плечей і спини, що збільшує ризик виникнення захворювань опорно-рухового апарату. За даними О. В. Соловей, навчальний процес і діяльність музикантів мають супроводжуватися спеціалізованими заходами, спрямованими на підтримання здоров'я та зниження негативного впливу інтенсивних навантажень на організм [2].

Фізичне перенавантаження, властиве багатьом музичним спеціальностям, є причиною розвитку професійних захворювань, зокрема синдрому зап'ястного каналу, тендиніту, міофасціального больового синдрому та інших захворювань м'язово-скелетної системи. Музиканти також зазнають інтенсивного навантаження на органи дихання (наприклад, духові інструменти), м'язи обличчя та шії.

Дослідження Сьюзан Холліс свідчать про те, що без належної підготовки та уваги до здоров'язбережувальних практик навіть молоді музиканти можуть

страждати від хронічних захворювань, що суттєво скорочує тривалість їхньої кар'єри та знижує професійну продуктивність [4].

Музична діяльність, особливо для виконавців оркестрів народних інструментів, часто пов'язана з високим рівнем стресу. Постійні виступи перед аудиторією, підготовка до конкурсів, тривалі репетиції та необхідність підтримувати високий рівень виконавської майстерності спричиняють хронічний стрес, що поступово знижує здатність музикантів до емоційної саморегуляції. На думку Джеймса Пью, підвищений рівень психоемоційного напруження може призвести до розвитку депресій, тривожних розладів, проблем зі сном та інших психоемоційних розладів [3].

Тривале психоемоційне напруження також впливає на загальний фізичний стан музикантів, оскільки є відомим тригером для розвитку захворювань серцево-судинної системи, порушень травлення та інших фізичних ускладнень. Тому під час професійної підготовки майбутніх музикантів особливу увагу слід приділяти розвитку навичок стрес-менеджменту, саморегуляції, а також впровадженню методів психологічної підтримки та навчання релаксаційним практикам, що сприятимуть зниженню рівня стресу і допоможуть музикантам зберігати емоційне благополуччя.

Формування здоров'язбережувальної компетентності музикантів охоплює знання, навички і цінності, що дозволяють підтримувати і захищати фізичне і психічне здоров'я в процесі професійної діяльності. Ця компетентність повинна включати кілька важливих компонентів:

1. Фізичний компонент – знання про анатомію та фізіологію, правильну техніку гри, навички профілактики професійних захворювань, зокрема опорно-рухового апарату.

2. Психологічний компонент – здатність до емоційної саморегуляції, навички стрес-менеджменту, підтримка психічного благополуччя.

3. Соціальний компонент – формування позитивного ставлення до здорового способу життя, здатність співпрацювати в команді, усвідомлення значущості здоров'я для тривалої професійної діяльності.

Ефективне формування здоров'язберезувальної компетентності вимагає впровадження специфічних педагогічних умов, які включають здоров'язберезувальні технології, інтеграцію курсів з основ фізіології, психології, методики фізичної підготовки та профілактики професійних захворювань у навчальні програми для студентів музичних спеціальностей. Також важливим є формування мотивації до здорового способу життя, розвитку самосвідомості і відповідальності за власне здоров'я, що дозволить студентам підходити до своєї професії з усвідомленням необхідності турботи про своє здоров'я.

На думку І.П. Здоров'яка, впровадження здоров'язберезувальних технологій у процес професійної підготовки музикантів сприяє зниженню ризику професійних захворювань та забезпечує тривалість професійної кар'єри. Здоров'язберезувальна компетентність є необхідною умовою не лише для фізичного, а й для психічного здоров'я, що в кінцевому підсумку дозволяє музикантам досягти високого рівня виконавської майстерності без загрози для власного благополуччя [5].

Однією з ключових українських дослідниць, які активно займаються проблемою здоров'язберезувальної компетентності в музичній освіті, є М.І. Кондратюк. У своїх роботах вона аналізує вплив професійної музичної діяльності на здоров'я студентів музичних закладів, зокрема оркестрантів народних інструментів. Дослідниця акцентує увагу на важливості комплексного підходу до здоров'язбереження, що включає як теоретичні знання, так і практичні вправи, спрямовані на підтримку фізичного та психічного здоров'я. У її дослідженнях розглядаються техніки релаксації, спеціальні фізичні вправи та методи профілактики травматичних захворювань, які можуть виникати під час гри на народних інструментах. Підкреслює, що розвиток

здоров'язберезувальної компетентності забезпечує не лише фізичне благополуччя музикантів, але й сприяє підвищенню їхньої професійної витривалості та загальної ефективності навчального процесу [1].

О.В. Соловей також зробила значний внесок у дослідження проблем здоров'язбереження серед студентів музичних спеціальностей. У своїх працях досліджує впровадження здоров'язберезувальних технологій у процес професійної підготовки музикантів. Вона розробила рекомендації щодо інтеграції курсів з основ анатомії, фізіології та гігієни у навчальні програми музичних навчальних закладів, що дозволяє підвищити обізнаність студентів про основи здоров'язбереження. Також акцентує на важливості формування мотивації до здорового способу життя серед молодих музикантів, що, на її думку, може бути досягнуто через освітні програми, тренінги і практичні вправи з фізичної підготовки та релаксації [2].

О.В. Соловей також зазначає, що музичні навчальні заклади повинні враховувати специфічні потреби студентів, які обирають гру на народних інструментах, оскільки тривала практика може призводити до перенавантаження м'язів рук, шиї та спини. Її дослідження зосереджені на розробці комплексного підходу, що охоплює різні аспекти здоров'язбереження, включаючи профілактичні заходи, фізичні тренування та психоемоційну підтримку [2].

Проблема здоров'язбереження музикантів є предметом досліджень багатьох зарубіжних науковців, які аналізують специфічні професійні ризики музикантів та пропонують методи збереження здоров'я у цій сфері. Серед таких дослідників – Джеймс Пью, який вивчає вплив музичної діяльності на фізичне та психічне здоров'я виконавців. Його дослідження свідчать про те, що високий рівень психоемоційного навантаження та статичні позиції під час виконання є основними факторами, що негативно впливають на стан здоров'я музикантів. Пью вважає, що впровадження методів релаксації та контролю стресу є ключовими для забезпечення психічного благополуччя виконавців і сприяє підвищенню їхньої продуктивності [3].

Джеймс Пью пропонує використовувати когнітивно-поведінкові методики, а також спеціалізовані дихальні вправи, що допомагають знизити рівень тривожності та напруги перед виступами. Він наголошує, що музиканти потребують спеціальної підготовки для роботи зі стресом, оскільки психоемоційне напруження, особливо під час виступів перед великою аудиторією, є постійним елементом професійної діяльності. Результати його досліджень підкреслюють важливість здоров'язберезувальної освіти для музикантів з акцентом на розвиток навичок саморегуляції [3].

Сьюзан Холліс також досліджує питання здоров'язбереження серед музикантів, приділяючи особливу увагу профілактиці професійних захворювань опорно-рухового апарату. Вона пропонує застосовувати спеціалізовані фізичні вправи для розминки та зміцнення м'язів, що беруть участь у процесі гри на музичних інструментах. На її думку, музиканти мають бути поінформовані про важливість регулярних фізичних вправ і правильної техніки гри, що дозволяє знизити ризик травм і сприяє довготривалому збереженню здоров'я [4].

Сьюзан Холліс підкреслює важливість профілактичної роботи з музикантами, зокрема через навчання основам анатомії та фізіології, щоб вони усвідомлювали, як діяти в разі виникнення м'язового перенапруження чи болю. Її підходи включають методи зміцнення опорно-рухового апарату, що допомагають музикантам витримувати інтенсивні навантаження, які неминучі під час тривалих репетицій і виступів. Це особливо актуально для виконавців на народних інструментах, які часто потребують високої фізичної витривалості [4].

І.П. Здоров'як зосереджується на проблемах профілактики професійних захворювань серед студентів музичних спеціальностей, аналізуючи фактори, що впливають на здоров'я виконавців, і розробляючи рекомендації щодо їхньої профілактики. Вона пропонує впровадження комплексних програм фізичної підготовки, які включають як профілактичні фізичні вправи, так і методики релаксації, що допомагають знизити рівень напруження під час навчання та виконання. Дослідження Здоров'яка демонструють, що інтеграція

здоров'язбережувальних технологій у навчальний процес музичних закладів може значно знизити ризик професійних захворювань та сприяти загальному підвищенню рівня здоров'я музикантів [5].

І.П. Здоров'як також акцентує увагу на важливості формування мотивації до здорового способу життя серед молодих музикантів. Вона підкреслює, що без належної обізнаності про можливі ризики та профілактичні методи молоді виконавці можуть зазнавати серйозних професійних проблем ще на початку кар'єри. Саме тому важливим є комплексний підхід, що поєднує теоретичні знання та практичні навички, які сприяють розвитку у студентів відповідального ставлення до власного здоров'я [5].

Ефективне формування здоров'язбережувальної компетентності потребує впровадження специфічних педагогічних умов, які допомагають студентам усвідомити значення здоров'я для тривалої кар'єри і розвивати відповідні навички. До таких умов належать:

1. **Інтеграція здоров'язбережувальних технологій у навчальний процес.** Використання здоров'язбережувальних технологій у навчанні майбутніх музикантів дозволяє значно підвищити їхню обізнаність про можливі ризики і засоби збереження здоров'я.

2. **Формування правильної техніки гри.**

3. **Навчання методам саморегуляції та стрес-менеджменту.** Навчання методам саморегуляції та зниження стресу є важливою частиною здоров'язбережувальної компетентності.

4. **Формування мотивації до збереження здоров'я.** Здоров'язбережувальна компетентність є не тільки засобом захисту від фізичних та психологічних навантажень, але й важливим фактором, що сприяє підвищенню ефективності навчання та розвитку виконавської майстерності. Професійні музиканти, які володіють здоров'язбережувальними навичками, здатні довше і продуктивніше працювати, маючи менший ризик для здоров'я.

Таким чином, формування здоров'язбережувальної компетентності є важливим і необхідним елементом підготовки майбутніх музикантів. Інтеграція здоров'язбережувальних технологій, навчання правильної техніки гри, розвиток навичок саморегуляції та формування мотивації до здорового способу життя забезпечують не лише фізичне і психічне здоров'я студентів, але й сприяють їхньому професійному успіху. Це підтверджується дослідженнями вітчизняних та зарубіжних науковців, які підкреслюють, що здоров'язбережувальна компетентність є ключовим фактором для збереження професійної стійкості та ефективності музикантів протягом їхньої кар'єри.

Список використаних джерел

1. Кондратюк М. І. Основи здоров'язбережувальної компетентності в музичній освіті. Київ : Освіта, 2020. 120 с.
2. Соловей О. В. Здоров'язбережувальні технології у професійній підготовці студентів музичних закладів. Харків : Мистецтво і здоров'я, 2019. 150 с.
3. Pugh J. The Impact of Music Performance on Health and Wellness // *Journal of Occupational Health*. Wiley, 2018. Vol. 60, Issue 4. pp. 248-257.
4. Hollis S. Physical Health and Musicianship: Prevention Techniques for Musicians. New York : Musicians' Health Foundation, 2016. 200 p.
5. Здоров'як І. П. Профілактика професійних захворювань серед студентів музичних спеціальностей. Львів : Медична наука, 2021. 100 с.

Ли Юйчэнь. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх музикантів оркестрів народних інструментів: теоретичний дискурс

В статті розглянуто умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх музикантів, особливо виконавців на народних інструментах. Досліджено вплив професійних фізичних і психоемоційних

навантажень на здоров'я студентів та обґрунтовано необхідність інтеграції здоров'язберезувальних технологій у навчальний процес. Виокремлено основні компоненти здоров'язберезувальної компетентності, зокрема фізичний, психоемоційний і соціальний, а також обґрунтовано важливість розвитку у студентів навичок стрес-менеджменту та мотивації до здорового способу життя.

Ключові слова: майбутні музиканти, оркестри народних інструментів, здоров'язберезувальна компетентність, компоненти, умови.

Li Yuchen. Formation of health-preserving competence of future musicians of folk instrument orchestras: theoretical discourse

The article examines the conditions for the formation of health-saving competence of future musicians, especially performers on folk instruments. The influence of professional physical and psycho-emotional loads on the health of students has been studied and the necessity of integrating health-saving technologies into the educational process has been substantiated. The main components of health-preserving competence, in particular physical, psycho-emotional and social, are highlighted, as well as the importance of developing students' stress management skills and motivation for a healthy lifestyle is substantiated.

Key words: future musicians, orchestras of folk instruments, health care competence, components, conditions.

УДК 159.9:364.69

Медведєва О.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ З КРИЗОВИМИ СТАНАМИ

Проблема психологічного забезпечення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з кризовими станами є надзвичайно актуальною в

умовах сучасних викликів, зокрема зростання кількості вимушених переселенців внаслідок військових конфліктів, соціальних криз та природних катастроф. Вимушене переселення супроводжується значними соціально-психологічними труднощами, які впливають на психічне здоров'я ВПО, їхню здатність адаптуватися до нових умов життя, знижують рівень їхньої життєвої задоволеності та підвищують ризик виникнення кризових станів, таких як депресія, тривожні розлади та посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).

Внутрішньо переміщені особи часто стикаються з втратою дому, звичного соціального середовища, роботи, соціального статусу, а іноді й з втратою близьких. Це призводить до дестабілізації їхнього психологічного стану, спричиняючи сильний стрес, який часто переростає в кризові стани. У таких випадках саме соціальна підтримка, що включає як психологічну, так і інструментальну допомогу, стає необхідним компонентом успішної адаптації ВПО.

Вимушене переселення спричиняє суттєве емоційне та психологічне навантаження, яке стає основою для формування кризових станів. Це обумовлено факторами, пов'язаними з втратою звичного середовища, невизначеністю майбутнього, економічною нестабільністю та змінами в соціальних ролях. Кризові стани, з якими зіштовхуються ВПО, мають індивідуальний характер і можуть включати як гострі емоційні реакції (шок, страх, розпач), так і довготривалі наслідки у вигляді депресивних розладів, ПТСР та інших психічних розладів. Додатковим фактором є соціальна ізоляція, з якою часто стикаються внутрішньо переміщені особи. Нестача соціальних зв'язків, незнання місцевих традицій та відмінності у культурних нормах можуть спричинити відчуття відчуженості та соціальної ізоляції, що ще більше посилює емоційний дискомфорт і ускладнює процес адаптації. Це підкреслює важливість соціальної підтримки, яка б допомагала створити нові соціальні зв'язки, забезпечити інформованість та включення переселенців у нове суспільне середовище [1, с. 17].

Соціальна підтримка має значний вплив на подолання кризових станів у ВПО, оскільки вона надає як емоційну підтримку, так і практичну допомогу, що дозволяє переселенцям подолати почуття ізоляції, знайти ресурси для адаптації та відновити відчуття контролю над власним життям. Дослідження Трохименко показують, що соціальна підтримка може включати як індивідуальні консультації з психологами, так і групові заходи, які допомагають переселенцям знайти нові соціальні контакти та отримати необхідну емоційну підтримку від людей, що мають схожий досвід [3, с. 45].

Проблема соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які переживають кризові стани, є об'єктом досліджень багатьох українських та зарубіжних науковців.

Однією з провідних українських дослідниць у цій галузі є О. П. Трохименко, яка акцентує увагу на психологічній підтримці ВПО та підходах до подолання кризових станів. У своїх роботах Трохименко підкреслює важливість комплексного підходу до надання психологічної допомоги, включаючи емоційну, інформаційну та інструментальну підтримку. На думку дослідниці, соціальна підтримка допомагає переселенцям знижувати рівень стресу, покращує їхню адаптацію та сприяє створенню нових соціальних зв'язків, що є необхідним для успішного подолання кризових станів [1, с. 15]. Дослідження Трохименко також вказують на значення групової підтримки, що дозволяє ВПО взаємодіяти з іншими, хто має подібний досвід, що допомагає знижувати відчуття ізоляції та сприяє адаптації в нових соціальних умовах [1, с. 18].

Важливим внеском у дослідження психологічної підтримки ВПО є робота В. І. Бондаренка, який вивчав вплив психосоціальної підтримки на подолання посттравматичних стресових розладів (ПТСР) та інших кризових станів серед ВПО. Бондаренко наголошує на необхідності надання індивідуальної психологічної допомоги, орієнтованої на подолання тривожності, депресивних симптомів і розвитку адаптивних навичок. Він пропонує використовувати такі

методи, як когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), яка допомагає переселенцям відновлювати контроль над власними емоціями та знижувати рівень тривожності [2, с. 30]. Його дослідження показують, що психологічне забезпечення сприяє зниженню емоційної напруги і допомагає ВПО адаптуватися до нових умов життя шляхом розвитку соціальних та психологічних навичок [2, с. 32].

З-поміж зарубіжних науковців значний внесок у дослідження соціальної підтримки ВПО зробив Джонатан Сміт, який вивчав ефективність групової терапії у кризових ситуаціях, зокрема під час масових переміщень населення через природні катастрофи та військові конфлікти. Сміт наголошує на значенні соціальної підтримки як одного з основних факторів, що сприяє адаптації ВПО та зниженню рівня стресу. Його дослідження показали, що групова терапія дозволяє створити підтримуюче середовище, де ВПО можуть відкрито обговорювати свої переживання, отримувати емоційну підтримку та розвивати навички адаптації [3, с. 52].

Сміт також досліджував питання соціальної ізоляції, що часто супроводжує процес переселення, і підкреслював необхідність розвитку навичок соціальної взаємодії у ВПО для зниження рівня соціальної ізоляції та створення нових соціальних зв'язків. Він вважає, що надання емоційної підтримки через групові терапевтичні сесії сприяє створенню відчуття приналежності та безпеки, що є необхідним для стабілізації психічного стану переселенців [3, с. 55].

Дослідження підтверджують, що ефективне психологічне забезпечення допомагає знижувати інтенсивність кризових станів і сприяє інтеграції ВПО у нові соціальні умови. Крім того, психологічна підтримка допомагає ВПО розвивати навички управління стресом, підвищує рівень стресостійкості та забезпечує можливість емоційного відновлення. У цьому контексті соціальна підтримка є не лише інструментом допомоги, але й способом профілактики глибоких психічних розладів, які можуть розвиватися у ВПО внаслідок сильного емоційного стресу [2, с. 32].

Актуальність питання психологічного забезпечення ВПО також пов'язана з загальносуспільними наслідками. ВПО, що не отримують адекватної підтримки, можуть бути схильними до соціальної ізоляції, що посилює їхню вразливість до різних соціально-психологічних труднощів, включаючи маргіналізацію, соціальне виключення та економічну нестабільність. Це, у свою чергу, створює додатковий тиск на соціальні структури та систему охорони здоров'я, а також може мати негативний вплив на стабільність у суспільстві в цілому. Тому надання соціальної підтримки для ВПО є не лише питанням індивідуальної допомоги, а й запорукою соціальної стабільності та інтеграції переселенців у нове соціальне середовище [4, с. 40].

На думку Сміта, що проводив дослідження впливу соціальної підтримки на ВПО у кризових умовах, підтримка з боку спільноти дозволяє знизити рівень психосоціального стресу, створюючи більш сприятливе середовище для адаптації. Його дослідження показали, що участь у групових програмах, орієнтованих на соціальну підтримку, сприяє створенню нових соціальних зв'язків, що полегшує інтеграцію в нові суспільні структури та зменшує ризик соціальної ізоляції [5, с. 52].

Психологічне забезпечення ВПО з кризовими станами потребує комплексного системного підходу, який включає емоційну, соціальну, інформаційну та інструментальну підтримку. Важливим елементом цього підходу є рання діагностика кризових станів, що дозволяє визначити потреби ВПО та забезпечити їх відповідною підтримкою на різних етапах адаптації. Дослідження Бондаренка підтверджують, що системний підхід до соціальної підтримки дозволяє не лише знижувати рівень тривоги та стресу у ВПО, але й підвищує їхню стійкість до нових викликів, з якими вони стикаються [4, с. 42].

Психологічне забезпечення також включає розробку та впровадження програм для розвитку навичок подолання стресу у ВПО. Це можуть бути тренінги з управління стресом, терапевтичні групи, індивідуальні консультації з

психологом, а також навчальні програми, які надають ВПО навички для адаптації до нових умов.

Комплексне психологічне забезпечення дозволяє не лише подолати негативні наслідки переміщення, але й сприяє швидшій адаптації ВПО до нових умов життя, відновленню психічної рівноваги та інтеграції у нове соціальне середовище. Це вимагає спільних зусиль з боку держави, громадських організацій, професійної психологічної спільноти та соціальних служб для створення доступних і ефективних програм підтримки для ВПО з кризовими станами.

Кризові стани, з якими зіштовхуються ВПО, зазвичай включають тривогу, депресію, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та інші емоційні порушення. Ці стани виникають внаслідок глибоких психологічних травм, пов'язаних із втратою дому, соціальної стабільності та безпеки. Л. А. Іванова стверджує, що рання діагностика кризових станів та їхнє своєчасне лікування є критично важливими, оскільки дозволяють запобігти розвитку більш серйозних психічних розладів та сприяють швидшій адаптації ВПО до нових умов [4, с. 48].

Одним із основних методів подолання кризових станів є когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), яка спрямована на зміну негативних думок та емоційних реакцій ВПО. Іванова підкреслює, що КПТ допомагає переселенцям подолати негативні емоції, такі як страх, тривога та депресія, замінивши їх позитивними думками та поведінковими стратегіями [4, с. 50]. Крім того, інші терапевтичні методи, такі як терапія підтримки, групова терапія та техніки релаксації, також є ефективними у допомозі ВПО з кризовими станами, оскільки вони допомагають їм знайти нові ресурси для адаптації та зниження рівня стресу.

Групова підтримка є одним з ключових методів соціальної підтримки, оскільки вона дозволяє переселенцям знайти однодумців, отримати емоційну підтримку та відчутти приналежність до групи.

Групова терапія також надає можливість ВПО обмінюватися досвідом та отримувати нові навички адаптації, які можуть бути корисними для подолання стресових ситуацій у нових соціальних умовах [3, с. 55].

Інформаційна підтримка є важливим аспектом соціальної підтримки, оскільки вона допомагає переселенцям отримувати необхідну інформацію про доступні послуги, права та можливості для адаптації. Інформаційна підтримка також допомагає знизити рівень стресу, оскільки ВПО мають можливість отримати відповіді на свої запитання та знайти шляхи розв'язання проблем, з якими вони стикаються.

Доступ до ресурсів, таких як житло, медичне обслуговування та соціальні послуги, є важливою частиною інформаційної підтримки, яка сприяє підвищенню рівня життєвої задоволеності ВПО та їхньої психологічної стійкості. Інформування ВПО про доступні можливості та ресурси допомагає їм відчувати контроль над своїм життям, що є важливим кроком до відновлення психічного благополуччя.

Кінцевою метою психологічного забезпечення для ВПО з кризовими станами є їхня успішна адаптація до нових соціальних умов. Адаптація включає не лише подолання кризових станів, але й інтеграцію ВПО у нове суспільство, розвиток соціальних зв'язків та забезпечення життєвої стабільності. Процес адаптації залежить від наявності стійкої соціальної підтримки, яка сприяє створенню почуття безпеки, підтримує ВПО в їхніх зусиллях знову інтегруватися у суспільство та допомагає їм відновити контроль над власним життям.

Таким чином, психологічне забезпечення соціальної підтримки для ВПО є не лише індивідуальною допомогою, але й соціальною необхідністю, яка забезпечує стабільність у суспільстві, сприяє інтеграції та відновленню ВПО. Це вимагає не лише розробки окремих програм підтримки, але й формування комплексних політик, спрямованих на підтримку переселенців на всіх рівнях – від індивідуального до суспільного.

Список використаних джерел

1. Трохименко О. П. Психологічна підтримка внутрішньо переміщених осіб в умовах кризових станів. Київ : Наукова думка, 2020. 220 с.
2. Бондаренко В. І. Соціальна підтримка та психосоціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб. Харків : Видавництво ХНУ, 2019. 210 с.
3. Сміт Дж. Effective Group Therapy in Displaced Populations. London : Psychology Press, 2018. 80 p.
4. Іванова Л. А. Методи психологічної допомоги для внутрішньо переміщених осіб з ПТСР. Львів : Видавництво ЛНУ, 2021. 195 с.
5. Міщенко О. І. Розвиток навичок подолання стресу у внутрішньо переміщених осіб. Одеса : Одеський національний університет, 2020. 205 с.

Медведєва О.В. Теоретичні основи психологічного забезпечення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб з кризовими станами

У статті розглянуто теоретичні засади психологічного забезпечення соціальної підтримки для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які перебувають у кризових станах. Визначено основні компоненти комплексного підходу до підтримки, зокрема емоційну, інформаційну та групову підтримку, що сприяють подоланню кризових станів та адаптації ВПО до нових умов життя. Досліджено роль системного підходу до психологічного забезпечення, який охоплює різні форми допомоги, включаючи емоційну стійкість, розвиток навичок подолання стресу та соціальну інтеграцію. Висвітлено значення профілактики кризових станів та забезпечення стійкості ВПО для їхньої успішної інтеграції у суспільство.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, кризові стани, соціальна підтримка, психологічне забезпечення.

Medvedeva O.V. Theoretical foundations of psychological provision of social support for internally displaced persons in crisis situations

The article examines the theoretical principles of psychological provision of social support for internally displaced persons (IDPs) in crisis situations. The main components of a comprehensive approach to support are defined, in particular emotional, informational and group support, which contribute to overcoming crisis situations and adaptation of IDPs to new living conditions. The role of a systemic approach to psychological support, which encompasses various forms of support, including emotional resilience, development of stress coping skills, and social integration, is explored. The importance of preventing crisis situations and ensuring the stability of IDPs for their successful integration into society is highlighted.

Keywords: internally displaced persons, crisis situations, social support, psychological support.

УДК 159.9:658.3

Новіцький В.Г.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АРХЕТИПІВ У БІЗНЕСОВИХ СТРУКТУРАХ

Проблема психологічних особливостей архетипів у бізнесових структурах є надзвичайно актуальною у сучасному бізнес-середовищі, де зростає необхідність у створенні стійких корпоративних культур, ефективних стратегій брендингу та зміцненні відносин між компанією і її працівниками. Архетипи, як глибинні колективні символи, значно впливають на сприйняття і поведінку людей, формуючи на несвідомому рівні як їхню індивідуальну мотивацію, так і корпоративні цінності. Застосування архетипів у бізнесі сприяє розвитку

корпоративної ідентичності, підвищенню ефективності управління та зростанню лояльності клієнтів і співробітників.

Актуальність дослідження архетипів у бізнесових структурах пояснюється тим, що архетипи, будучи універсальними символічними моделями, присутні у свідомості людей незалежно від їхнього культурного чи соціального походження. Це робить архетипи потужним інструментом для формування колективних цінностей та створення організаційної культури.

Дослідження архетипів у контексті бізнесових структур ґрунтуються на роботах численних видатних науковців, які внесли значний вклад у розуміння архетипічних моделей та їх впливу на корпоративну культуру, брендинг і поведінку працівників. Найважливіші підходи розроблені Карлом Густавом Юнгом, Клером Грейвзом, Дженсом Муді та Керол Пірсон. Їхні концепції стали основою для практичного застосування архетипів у бізнесовому середовищі.

Карл Густав Юнг, швейцарський психоаналітик, вважається засновником концепції архетипів, які він описав як універсальні символи колективного несвідомого. За Юнгом, архетипи – це фундаментальні психічні структури, які впливають на мислення, почуття та поведінку людини незалежно від її культури чи соціального середовища. Ця концепція стала основою для розуміння колективних цінностей та поведінкових моделей, які формують корпоративну ідентичність та сприяють успішному функціонуванню компаній [2, с. 37].

Юнг вважав, що архетипи присутні у колективному несвідомому кожної людини і проявляються у спільних культурних символах, які люди інтерпретують підсвідомо. Архетипи, такі як Герой, Творець, Опікун, мають великий потенціал у бізнесовому середовищі, оскільки вони впливають на корпоративну культуру, визначаючи цінності та цілі, які стоять перед колективом. Наприклад, архетип Героя символізує силу, впевненість та бажання перемагати, що може допомогти компаніям сформувати корпоративну культуру, орієнтовану на досягнення та розвиток [3, с. 39].

Клер Грейвз, американський психолог, запропонував модель рівнів психологічного розвитку, яка доповнила розуміння ролі архетипів у бізнесі. Грейвз вивчав, як різні архетипи проявляються на кожному з рівнів розвитку, змінюючи корпоративну культуру та поведінкові установки в організаціях. Згідно з його моделлю, організації проходять через певні стадії розвитку, на кожній з яких домінує свій архетип, що впливає на стиль управління та взаємодію між співробітниками [4, с. 42].

Модель Грейвза дозволяє глибше зрозуміти, як архетипи, такі як Опікун або Мудрець, можуть сприяти розвитку корпоративної культури, орієнтованої на підтримку співробітників, інноваційність та забезпечення етичних стандартів у бізнесі. Грейвз підкреслював, що в умовах глобалізації компанії мають адаптувати свої цінності та архетипічні моделі, щоб залишатися гнучкими та здатними до швидкої адаптації до ринкових змін [4, с. 45].

Дженс Муді, дослідник організаційної психології, розробив архетипічний підхід до корпоративної культури, вивчаючи, як архетипи впливають на формування колективної ідентичності та взаємодію в організаціях. Він вважав, що архетипи, такі як Творець, Опікун, Герой, можуть служити потужними інструментами для формування довірливих відносин всередині колективу. На думку Муді, архетипи закладають основи для спільних цінностей, мотивів та пріоритетів, що є важливим для гармонійної та стабільної корпоративної культури [3, с. 41].

Муді також досліджував, як архетипи можуть використовуватися для створення бренду, який викликає емоційний відгук у клієнтів. Наприклад, архетип Творця допомагає компаніям позиціонувати себе як новаторів, орієнтованих на креативні рішення та нестандартний підхід. Він наголошує на тому, що архетипи можуть слугувати не лише для побудови корпоративної культури, але й як основа для формування іміджу, який є близьким та зрозумілим для споживачів [3, с. 43].

Керол Пірсон, відомий дослідник у галузі маркетингу, вивчала вплив архетипів на формування брендів та емоційного зв'язку між брендом і споживачем. Пірсон виокремила 12 основних архетипів, таких як Герой, Опікун, Бунтар, Мудрець, які використовуються для створення емоційного зв'язку зі споживачами та формування унікального іміджу бренду. Вона зазначає, що архетипи можуть впливати на підсвідомі асоціації споживачів, створюючи відчуття близькості та зрозумілості бренду [5, с. 50].

Дослідження Пірсон показують, що архетипи надають брендам індивідуальних характеристик, що робить їх більш «людяними» і доступними для споживачів. Наприклад, архетип Опікуна допомагає компаніям формувати імідж відповідальних та соціально орієнтованих організацій, що приваблює клієнтів, які цінують турботу про суспільство. Пірсон підкреслює, що бренди, які ефективно використовують архетипи, здатні створювати глибокі емоційні зв'язки, підвищуючи лояльність споживачів та формуючи довготривалі відносини [5, с. 54].

У сучасному бізнесі архетипи відіграють вирішальну роль у створенні корпоративного іміджу та позиціонуванні компанії на ринку. Використання архетипів дозволяє не лише виділити компанію серед конкурентів, але й формує емоційний зв'язок з клієнтами, оскільки архетипи викликають підсвідомі асоціації та емоції, що сприяють ідентифікації клієнтів з брендом. Наприклад, архетип Героя у брендингу використовується для підкреслення сили, рішучості та лідерства компанії, що приваблює клієнтів, які цінують енергійність та амбіційність.

На рівні корпоративної культури архетипи можуть виступати інструментом для створення атмосфери довіри та співробітництва. Архетипи Лідера, Опікуна та Творця сприяють формуванню корпоративних цінностей, які орієнтовані на підтримку працівників, сприяння їхньому розвитку та створення умов для творчого підходу. Наприклад, компанії, що використовують архетип

Опікуна, приділяють увагу соціальній відповідальності та підтримці співробітників, створюючи відчуття захищеності та стабільності [1, с. 29].

Архетипи мають потужний психологічний вплив на співробітників, формуючи їхні установки та очікування. Вони виступають як приховані психологічні моделі, які задають певний емоційний настрій і можуть впливати на рівень залученості співробітників, їхню мотивацію та професійну ефективність. Наприклад, архетип Творця стимулює розвиток творчого потенціалу співробітників, сприяючи інноваційному підходу до вирішення завдань, що особливо важливо для компаній, які орієнтовані на розвиток нових технологій чи інновацій [3, с. 39].

Використання архетипів у корпоративній культурі також сприяє адаптації співробітників до організаційного середовища та підвищенню їхньої лояльності до компанії. Коли працівники відчувають, що їхні особисті цінності та внутрішні мотиви відповідають архетипічним цінностям компанії, це сприяє їхньому задоволенню роботою та зниженню рівня плинності кадрів. Це підтверджують дослідження Дженса Муді, який зазначає, що компанії, які використовують архетипи як основу для формування своєї корпоративної культури, можуть ефективніше залучати і зберігати талановитих співробітників [4, с. 42].

Архетипи також відіграють важливу роль у формуванні брендингових стратегій, оскільки вони допомагають створювати унікальний імідж та забезпечувати емоційний зв'язок з клієнтами. Використання архетипів у брендингу дозволяє компаніям створювати сильні емоційні асоціації, які закарбовуються у свідомості споживачів та сприяють підвищенню лояльності до бренду. Наприклад, архетип Любовника асоціюється з чуттєвістю, емоційною глибиною та красою, тому компанії, що використовують цей архетип, підкреслюють цінність естетики та якості, що привертає клієнтів, які цінують витонченість та елегантність [5, с. 52].

Керол Пірсон, яка є провідним фахівцем у сфері застосування архетипів у брендингу, зазначає, що архетипи можуть значно впливати на сприйняття

бренду, створюючи враження, яке викликає довіру і бажання асоціювати себе з брендом. Вона стверджує, що архетипи надають брендам «особистісного» виміру, що робить їх більш людяними та доступними для споживачів. Таким чином, використання архетипів допомагає не лише формувати позитивний імідж, але й створювати тривалі відносини зі споживачами [5, с. 54].

Попри численні переваги використання архетипів у бізнесі, існують певні виклики та ризики, пов'язані з неправильним застосуванням цих психологічних моделей. Неправильний підбір архетипу для бренду чи корпоративної культури може призвести до дисонансу між очікуваннями споживачів або співробітників та реальними цінностями компанії, що може негативно позначитися на її репутації. Наприклад, якщо компанія позиціонує себе як носій архетипу Героя, але на практиці не підтримує амбіції своїх співробітників, це може спричинити розчарування та знизити рівень їхньої мотивації [4, с. 45].

Також ризиком є те, що компанії можуть надто жорстко дотримуватися певного архетипу, що обмежує їхню гнучкість і здатність до адаптації у швидкозмінних умовах ринку. Дослідження показують, що успішні компанії використовують архетипи гнучко, адаптуючи їх залежно від потреб ринку та внутрішніх змін у компанії. Це дозволяє зберігати цілісність корпоративної культури, але при цьому залишатися гнучкими та чутливими до змін [3, с. 41].

Отже, актуальність вивчення психологічних особливостей архетипів у бізнесових структурах полягає в тому, що архетипи є потужним інструментом для формування корпоративної культури, стратегій брендингу та комунікацій. Вони дозволяють компаніям глибше зрозуміти своїх співробітників та клієнтів, створювати емоційні зв'язки та сприяти лояльності. Це робить архетипи незамінними в умовах сучасного бізнесу, де емоційний зв'язок та особистісна ідентифікація з брендом відіграють ключову роль у досягненні успіху [2, с. 37; 5, с. 50].

Вважаємо, що архетипи можуть виступати як об'єднуюча сила, що створює гармонійне середовище у бізнесі, підвищує залученість працівників та

забезпечує лояльність клієнтів. Однак, для досягнення таких результатів важливо використовувати архетипи усвідомлено та з урахуванням специфіки бізнесу та цінностей компанії, щоб уникнути можливих ризиків і забезпечити ефективність бізнесової діяльності [1, с. 18; 3, с. 42].

Сучасні дослідження в галузі організаційної психології підтверджують, що архетипи продовжують відігравати важливу роль у бізнесі. Вони дозволяють організаціям створювати міцні емоційні зв'язки з клієнтами, сприяють підвищенню лояльності співробітників та формують унікальні корпоративні культури. Однак для досягнення позитивного ефекту компаніям важливо враховувати особливості своєї діяльності, корпоративної структури та ринку, щоб обрати архетипи, які найкраще відповідають їхнім цінностям та цілям.

Основна суть проблеми психологічних архетипів у бізнесових структурах полягає в тому, що архетипи, будучи глибинними символами колективного несвідомого, впливають на формування корпоративної культури, мотивацію співробітників, стиль управління та загальну ефективність діяльності компанії. Архетипи, такі як Герой, Творець, Опікун, Мудрець, Бунтар, створюють психологічні установки, які визначають, як компанія взаємодіє з клієнтами, які цінності відстоює, і як мотивує своїх співробітників. Завдяки архетипам бізнес-структури можуть розробляти стратегії, які відповідають на глибинні потреби і сподівання людей, формуючи емоційні зв'язки з клієнтами та працівниками.

Архетипи також відіграють вирішальну роль у створенні корпоративної культури, оскільки вони формують систему цінностей та норм поведінки, яка задає тон та атмосферу в організації. У залежності від обраного архетипу компанія може орієнтуватися на різні цінності – від героїчного прагнення до досягнень (архетип Героя) до стабільності та захисту (архетип Опікуна). Архетипи задають глибинні установки, які формують, як працівники сприймають свою роботу, свої обов'язки та компанію в цілому [1, с. 15].

Наприклад, компанії, що використовують архетип Опікуна, націлені на створення атмосфери підтримки та захисту, де кожен працівник відчуває себе

цінованим і потрібним. Такий підхід до корпоративної культури сприяє зниженню плинності кадрів і підвищенню рівня задоволення працівників, оскільки вони відчують турботу про себе та безпеку. Водночас, компанії, які обирають архетип Героя, стимулюють своїх працівників до досягнення амбітних цілей, орієнтуючись на ріст, розвиток та інновації. Це формує корпоративну культуру, у якій працівники мотивовані досягати результатів і відчують себе частиною потужної та динамічної організації [3, с. 39].

Архетипи також є потужним інструментом у брендингу, оскільки вони допомагають створювати емоційний зв'язок між брендом і споживачем, забезпечуючи унікальність і довговічність іміджу компанії на ринку. Кожен архетип викликає певні емоційні асоціації, які впливають на підсвідомість споживачів, що допомагає брендам встановити міцні зв'язки зі своєю аудиторією. Наприклад, архетип Творця асоціюється з креативністю, новаторством та індивідуальністю, що приваблює клієнтів, які цінують оригінальність та інновації. Такі бренди, як Apple, у своїх комунікаціях з аудиторією інтегрують архетип Творця, пропонуючи продукти, які сприяють творчому самовираженню та змінюють звичний підхід до технологій [5, с. 50].

Архетипи мають важливий вплив на стиль управління та лідерства в організаціях. Вони допомагають формувати підходи до управління, які сприяють підвищенню мотивації співробітників, згуртованості команди та ефективності процесів. Наприклад, архетип Опікуна застосовується у компаніях, де керівництво орієнтоване на турботу про співробітників, розвиток їхніх талантів та створення умов для зростання. Лідери, які використовують архетип Опікуна, відомі своєю готовністю підтримати працівників, забезпечити їм необхідні ресурси та створити атмосферу довіри. Це, у свою чергу, підвищує рівень залученості працівників та знижує рівень стресу [4, с. 42].

З іншого боку, архетип Лідера або Героя мотивує працівників до досягнення амбітних цілей, оскільки такий стиль управління акцентує увагу на викликах, розвитку та подоланні труднощів. Керівники, що обирають цей

архетип, надихають працівників на саморозвиток, високу продуктивність та орієнтацію на досягнення, що створює корпоративну культуру, засновану на ефективності та постійному вдосконаленні. Дослідження Муді підтверджують, що архетипічні моделі у лідерстві підвищують задоволеність співробітників своєю роботою та збільшують їхню лояльність до компанії [3, с. 43].

Архетипи впливають не лише на зовнішні аспекти компанії, але й мають глибокий вплив на психологічний стан та мотивацію співробітників. Архетипи створюють внутрішній контекст, у якому працівники відчують себе частиною спільноти з певними цінностями та метою. Наприклад, архетип Мудреця сприяє розвитку корпоративної культури, орієнтованої на знання, навчання та дослідження, що стимулює у співробітників прагнення до саморозвитку та професійного вдосконалення [2, с. 37].

Крім того, архетипи можуть допомагати у подоланні стресу та емоційного вигорання, оскільки вони сприяють створенню згуртованих команд, де кожен працівник має чітке розуміння своєї ролі та місії компанії. Наприклад, архетип Опікуна формує атмосферу підтримки, де кожен працівник відчуває себе частиною великої команди, що забезпечує йому емоційну стабільність та впевненість у майбутньому. Такий підхід допомагає знизити рівень тривожності та сприяє емоційній стійкості працівників, що особливо важливо у великих компаніях з високим рівнем стресу [4, с. 45].

Таким чином, вивчення психологічних архетипів у бізнесових структурах підтверджує їхню глибинну роль у формуванні корпоративної культури, стилю управління, стратегії брендингу та внутрішньої мотивації співробітників. Архетипи, будучи універсальними символами колективного несвідомого, відіграють вирішальну роль у тому, як компанії сприймаються як усередині, так і зовні, впливаючи на взаємодію зі співробітниками, клієнтами та партнерами. Аналіз архетипічних моделей показує, що архетипи можуть бути ефективним інструментом для створення емоційного зв'язку з клієнтами, підвищення лояльності та створення стабільної корпоративної культури.

Список використаних джерел

1. Новіцький В. Г. Психологічні аспекти архетипів у бізнесових структурах. Київ : *Психологічна думка*, 2021. 230 с.
2. Юнг К. Г. Архетипи та колективне несвідоме. Львів : Світ психології, 2019. 280 с.
3. Грейвз К. Рівні психологічного розвитку у бізнесі. Харків : Вид. ХНУ, 2020. 250 с.
4. Муді Дж. Архетипічний підхід до організаційної культури. Лондон : Business Psychology Press, 2018. 190 р.
5. Пірсон К. Архетипи та брендинг : емоційний зв'язок із клієнтами. Нью-Йорк : Brand Psychology Press, 2019. 210 р.

Новіцький В.Г. Психологічні особливості архетипів у бізнесових структурах

В статті розглядаються психологічні аспекти застосування архетипів у бізнесових структурах, зокрема їх вплив на корпоративну культуру, лідерство, брендинг та мотивацію співробітників. Досліджено ключові архетипи, такі як Герой, Опікун, Мудрець і Творець, та їхню роль у формуванні корпоративної ідентичності й побудові емоційного зв'язку з клієнтами та працівниками. Проаналізовано психологічний вплив архетипів на внутрішню взаємодію у компаніях, створення стійких корпоративних культур та формування тривалих відносин зі споживачами.

Ключові слова: архетипи, бізнесові структур, корпоративна ідентичність, психологічні особливості.

Novitsky V. Psychological features of archetypes in business structures

The article examines the psychological aspects of the application of archetypes in business structures, in particular their impact on corporate culture, leadership,

branding and employee motivation. Key archetypes such as Hero, Guardian, Sage, and Creator are explored and their role in shaping corporate identity and building an emotional connection with customers and employees. The psychological impact of archetypes on internal interaction in companies, the creation of sustainable corporate cultures and the formation of long-term relationships with consumers is analyzed.

Keywords: archetypes, business structures, corporate identity, psychological features.

УДК 159.9:364.69

Озеров Д.В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Актуальність дослідження психологічних особливостей внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є надзвичайно високою у сучасних умовах, коли проблема вимушеного переселення через військові конфлікти, політичні кризи, економічні труднощі та природні катастрофи загострюється в усьому світі.

Ситуація внутрішньо переміщених осіб ускладнюється тим, що вимушене переселення часто викликає глибокі психологічні травми, призводить до втрати звичного соціального оточення, економічної стабільності та відчуття безпеки. Це провокує виникнення депресії, тривожних розладів, посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших психічних проблем, які потребують негайної уваги та психологічної підтримки. Внутрішньо переміщені особи перебувають у стані соціальної невизначеності та ізоляції, що ускладнює їхнє інтегрування у нове середовище.

Вимушена міграція є серйозним викликом як на індивідуальному, так і на суспільному рівні. З одного боку, ВПО змушені пристосовуватися до нових умов життя, що часто включає необхідність пошуку житла, роботи, адаптацію до нового соціального середовища та створення нових соціальних зв'язків. З іншого боку, приймаючі громади також стикаються з викликами щодо інтеграції переселенців, включаючи потенційні проблеми соціальної напруги та необхідність забезпечення психологічної, медичної та економічної підтримки. В умовах соціальної нестабільності та високого рівня стресу ВПО вимагають особливої уваги, яка враховує їхній емоційний стан, травматичний досвід та специфічні потреби [3, с. 31].

Наукові дослідження підтверджують, що без належної психологічної підтримки ВПО стикаються зі значними труднощами в адаптації до нових умов, що може призвести до соціальної ізоляції, низького рівня життєвої задоволеності та розвитку психічних розладів. Зокрема, Лобановська І. М. зазначає, що ВПО часто відчувають себе відчуженими та незрозумілими у новому середовищі, що посилює їхнє відчуття невпевненості та тривожності. Вона наголошує на важливості соціальної підтримки та розвитку адаптаційних програм, які можуть знизити рівень стресу та сприяти успішній інтеграції ВПО у нові соціальні умови [3, с. 32].

Вимушене переселення спричиняє низку негативних психологічних наслідків. Серед основних проблем, з якими стикаються ВПО, можна виокремити:

- **Травматичний досвід та ПТСР:** багато переселенців пережили важкі події, що включають втрату рідних, житла, відчуття небезпеки, що формує у них симптоми ПТСР.
- **Соціальна ізоляція та відчуження:** нове соціальне середовище, незнайоме оточення та відсутність підтримки призводять до відчуття самотності та ізоляції, що ускладнює процес адаптації.

- **Економічна невизначеність:** ВПО часто стикаються з проблемами працевлаштування, низькими доходами, що викликає стрес і впливає на їхнє загальне благополуччя.

Однією з найважливіших умов ефективної допомоги ВПО є створення спеціалізованих психологічних програм, орієнтованих на підтримку психічного здоров'я, розвиток соціальних зв'язків та створення умов для стресостійкості. Наукові дослідження показують, що програми, які включають групову терапію, індивідуальну психологічну підтримку та заходи соціальної адаптації, є ефективними інструментами для подолання психологічних труднощів. Зокрема, Сміт Дж. зазначає, що групова терапія дозволяє ВПО ділитися досвідом, знаходити підтримку серед однодумців, що знижує рівень тривожності та допомагає створювати нові соціальні зв'язки [4, с. 42].

Важливу роль у підтримці ВПО відіграє соціальна інтеграція. Лобановська І. М. підкреслює, що інтеграційні програми, які орієнтовані на зниження соціальної ізоляції, мають критичне значення для успішної адаптації ВПО. Такі програми допомагають подолати бар'єри у комунікації, забезпечують доступ до інформації щодо правових, соціальних та медичних послуг, а також допомагають створити відчуття приналежності до нової спільноти [3, с. 32].

Підсумовуючи, варто зазначити, що дослідження психологічних особливостей ВПО має велике значення як для психологічної науки, так і для суспільства в цілому. Актуальність проблеми обумовлена масштабами внутрішньої міграції та необхідністю забезпечення ВПО комплексною психологічною та соціальною підтримкою, яка сприятиме їхній адаптації та інтеграції в нове середовище. Дослідження показують, що відсутність підтримки та психологічних програм призводить до серйозних психологічних проблем серед ВПО, що впливає не лише на їхнє особисте благополуччя, але й на загальну соціальну стабільність у приймаючих громадах.

Важливість наукових досліджень у цій сфері також полягає у створенні методик та програм, які допомагають знизити рівень стресу, забезпечити

соціальну підтримку та допомогти ВПО інтегруватися у нове суспільство. Це дозволяє зберегти психічне здоров'я переселенців, підтримувати їхню соціальну активність та підвищувати рівень життєвої задоволеності, що є важливим аспектом для гармонійного співіснування у суспільстві.

Проблема психологічної підтримки та адаптації внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є предметом численних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зростання кількості ВПО внаслідок збройних конфліктів, економічної нестабільності та природних катастроф привернуло увагу наукової спільноти до вивчення їхнього психічного здоров'я, адаптаційного потенціалу та соціальних потреб. Основні напрями досліджень у цій галузі зосереджені на вивченні стресових реакцій ВПО, їхніх копінг-стратегій, адаптаційних можливостей та формування стійких соціальних зв'язків у новому середовищі. Серед науковців, що внесли значний вклад у вивчення психологічних особливостей ВПО, можна виділити Валентина Бондаренка, Ірину Лобановську, Джонатана Сміта та Людмилу Іванову.

Валентин Бондаренко зосередив свої дослідження на проблемі психосоціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, зокрема на впливі травматичних подій на їхній психологічний стан. Він підкреслює, що багато ВПО пережили значні втрати, зокрема втрату домівки, стабільності, соціальних зв'язків та відчуття безпеки. У своїх дослідженнях Бондаренко зазначає, що для ВПО характерні підвищена тривожність, депресивні розлади та високий ризик розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Він також наголошує на важливості надання ВПО спеціалізованої психологічної допомоги, яка б включала як індивідуальне, так і групове консультування [2, с. 30].

Бондаренко виділяє соціальну підтримку як один із ключових факторів успішної адаптації ВПО до нового середовища. Його дослідження показують, що без належної підтримки ВПО стикаються з високим рівнем соціальної ізоляції, що ускладнює їхню інтеграцію в громади. Для запобігання цьому Бондаренко

рекомендує створення програм соціальної інтеграції, які сприяють побудові нових соціальних зв'язків та зниженню рівня тривожності серед ВПО [2, с. 30].

Ірина Лобановська у своїх дослідженнях зосереджується на соціальній адаптації ВПО в умовах нового соціокультурного середовища. Вона зазначає, що вимушене переміщення ускладнює для багатьох ВПО можливість адаптуватися до нового оточення, особливо у випадках, коли вони стикаються з культурними чи мовними бар'єрами. Лобановська підкреслює важливість створення адаптаційних програм, які дозволяють ВПО налагоджувати соціальні зв'язки, отримувати необхідну інформацію та знижувати рівень соціальної ізоляції [3, с. 31].

Лобановська також акцентує увагу на необхідності створення центрів підтримки для ВПО, де вони могли б отримувати допомогу у вигляді консультацій, навчання та можливості взаємодії з іншими переселенцями. Вона зазначає, що такі центри створюють безпечне середовище для обміну досвідом та спільного вирішення проблем, що значно підвищує ефективність адаптаційного процесу [3, с. 32].

Джонатан Сміт, зарубіжний дослідник у галузі організаційної психології, приділяє особливу увагу груповій терапії як методу психологічної підтримки для ВПО. Його дослідження показують, що групова терапія є ефективною формою психологічної допомоги, оскільки створює можливості для відкритого обговорення пережитого досвіду та емоцій. Сміт підкреслює, що участь у груповій терапії дозволяє ВПО ділитися своїми почуттями, отримувати підтримку від інших учасників та відчувати емоційну приналежність до групи, що особливо важливо для осіб, які відчують себе ізольованими та самотніми [4, с. 40].

Сміт також звертає увагу на значення групової терапії для формування стресостійкості та розвитку адаптивних копінг-стратегій серед ВПО. Групова терапія допомагає їм навчитися регулювати свій емоційний стан та розвивати навички подолання стресових ситуацій. Враховуючи значний рівень стресу,

якого зазнають ВПО, групова терапія може бути ефективним засобом для забезпечення їхньої психологічної стабільності та підвищення рівня життєвої задоволеності [4, с. 42].

Людмила Іванова є авторитетним фахівцем у галузі дослідження посттравматичного стресового розладу серед ВПО. У своїх роботах вона наголошує на тому, що травматичний досвід, якого зазнали багато ВПО, має серйозний вплив на їхнє психічне здоров'я та здатність адаптуватися до нових умов. Іванова зазначає, що високий рівень стресу, депресивні симптоми та ПТСР, які є поширеними серед ВПО, значно ускладнюють їхню інтеграцію у приймаючі громади та знижують здатність до самовідновлення [5, с. 45].

Іванова підкреслює важливість ранньої діагностики та індивідуальної психологічної допомоги для ВПО, що дозволяє знизити рівень тривожності та сприяє швидшому відновленню після травматичного досвіду. Вона також вважає, що особам з ПТСР необхідно надавати допомогу з використанням індивідуальних стратегій підтримки та навчання навичкам регулювання емоцій. На думку Іванової, ефективна допомога має включати як психотерапевтичну підтримку, так і соціальну інтеграцію, що є ключовими елементами для успішної адаптації [5, с. 46].

Основна проблема психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО) пов'язана з їхнім адаптаційним потенціалом у нових соціальних та культурних умовах, а також із наслідками пережитого травматичного досвіду, втратами та змінами у звичному житті. Психологічні особливості ВПО характеризуються підвищеним рівнем тривожності, депресії, емоційної нестабільності та труднощами у соціальній адаптації. Переселенці стикаються з новими викликами, які виникають унаслідок соціальної ізоляції, відсутності стабільного джерела доходу, проблем у соціалізації, що посилює їхню вразливість до стресових факторів та призводить до погіршення психічного здоров'я. У цій частині розглянемо основні психологічні труднощі ВПО та адаптаційні механізми, які можуть сприяти їхній інтеграції у нове середовище.

Переживання травматичних подій, таких як воєнні дії, втрата близьких або загроза життю, можуть призводити до розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Дослідження Людмили Іванової підтверджують, що у багатьох ВПО діагностують ПТСР, який супроводжується симптомами нав'язливих спогадів, емоційної нестабільності та підвищеної тривожності. Вона наголошує на важливості ранньої діагностики та підтримки, яка б сприяла зниженню рівня тривоги та підвищенню емоційної стійкості переселенців. Іванова вважає, що для ефективної допомоги ВПО потрібна як індивідуальна, так і групова терапія, яка сприяє психологічному відновленню та стабілізації емоційного стану.

Соціальна ізоляція є однією з найбільш поширених проблем, з якими стикаються ВПО. Переміщення в нове середовище часто означає втрату соціальних зв'язків та підтримки з боку родини, друзів та суспільства. Це створює відчуття самотності та ізоляції, що впливає на емоційний стан переселенців і знижує їхній рівень адаптації. Ірина Лобановська у своїх дослідженнях підкреслює, що адаптація ВПО до нового соціального та культурного середовища є одним із найважливіших факторів, який впливає на їхнє психічне здоров'я. Вона вважає, що адаптаційні програми, орієнтовані на розвиток соціальних зв'язків та створення спільнот, здатні значно знизити рівень соціальної ізоляції [3, с. 31].

Отже, основна суть питання психологічних особливостей ВПО охоплює кілька ключових аспектів: емоційний стан та травматичний досвід, соціальну ізоляцію та труднощі адаптації, копінг-стратегії та необхідність соціальної підтримки.

Соціальна інтеграція ВПО є одним із ключових факторів їхньої успішної адаптації, оскільки вона забезпечує відчуття приналежності та стабільності, що є важливим для їхнього емоційного стану. Впровадження адаптаційних та інтеграційних програм, що передбачають індивідуальне та групове консультування, психотерапевтичні методи, підтримку у пошуку роботи та отриманні доступу до соціальних послуг, є важливим завданням для суспільства.

Такі заходи допомагають створити умови для покращення психічного здоров'я ВПО, що дозволяє їм краще інтегруватися у приймаючі громади [2, с. 30; 4, с. 40].

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що психологічні особливості ВПО та їхній адаптаційний потенціал значною мірою залежать від рівня наданої підтримки. Психологічне благополуччя ВПО можна значно підвищити за допомогою програм, які орієнтовані на їхню соціальну адаптацію, розвиток емоційної стійкості та підтримку з боку громади.

Ці програми дозволяють переселенцям не лише зберегти психічне здоров'я, але й отримати необхідні навички для подолання стресу, адаптації до нових умов та інтеграції у нові громади. Соціальна підтримка та стабільні соціальні зв'язки сприяють психологічному відновленню, знижують рівень депресії та тривожності, а також допомагають переселенцям відчувати себе повноцінними членами суспільства. Загалом, комплексна підтримка є важливим фактором, який забезпечує успішну адаптацію та інтеграцію ВПО у приймаючі громади, що є надзвичайно актуальним у сучасних умовах вимушеної міграції.

Список використаних джерел

1. Бондаренко В. І. Психосоціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб в Україні. Київ : Психологічна думка, 2020. 240 с.

2. Іванова Л. А. Посттравматичний стресовий розлад у внутрішньо переміщених осіб : проблеми діагностики та терапії. Харків : Соціальні науки, 2019. 210 с.

3. Лобановська І. М. Соціально-психологічна адаптація внутрішньо переміщених осіб у новому культурному середовищі. Львів: Інститут соціальної психології, 2021. 185 с.

4. Сміт Дж. Групова терапія для внутрішньо переміщених осіб: психологічний підхід до відновлення. Лондон : Organizational Psychology Press, 2020. 190 р.

Озеров Д.В. Психологічні особливості внутрішньо переміщених осіб

У статті розглядаються психологічні особливості внутрішньо переміщених осіб (ВПО), зокрема вплив вимушеного переселення на емоційний стан, рівень тривожності, соціальну ізоляцію та адаптаційні можливості. Досліджено роль соціальної підтримки, копінг-стратегій та психотерапевтичних методів у зниженні стресу і поліпшенні психічного здоров'я ВПО. Обґрунтовано необхідність комплексних адаптаційних програм, що сприяють їхній інтеграції у нові громади та підвищують психологічну стійкість.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, тривожність, соціальна ізоляція, адаптаційні можливості, соціальна підтримка.

Ozerov D.V. Psychological features of internally displaced persons

The article examines the psychological characteristics of internally displaced persons (IDPs), in particular, the impact of forced relocation on the emotional state, anxiety level, social isolation, and adaptation capabilities. The role of social support, coping strategies and psychotherapeutic methods in reducing stress and improving the mental health of IDPs has been studied. The need for complex adaptation programs that contribute to their integration into new communities and increase psychological stability is substantiated.

Key words: internally displaced persons, anxiety, social isolation, adaptation possibilities, social support.

УДК 159.95

Усар Г.Я.

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЦИФРОВОГО СВІТУ

Сучасний цифровий світ значно змінив спосіб життя молоді, зокрема підлітків, відкриваючи перед ними нові можливості для розвитку та

самореалізації. Однак одночасно з цим виникають серйозні психологічні виклики, що можуть вплинути на формування особистості, зокрема її духовного аспекту. Цифрова залежність, формування поверхового цифрового образу себе, віртуалізація соціальних стосунків – це лише частина проблем, з якими сьогодні стикаються підлітки. У даній статті розглянемо ці виклики, а також можливості їх подолання та важливість українських досліджень у цьому контексті.

Залежність від технологій та екранного часу проявляється тоді, коли підлітки починають надмірно використовувати цифрові пристрої, такі як смартфони, планшети та комп'ютери. Це може мати негативний вплив на їхній психічний і духовний розвиток, спричиняючи зниження здатності до саморефлексії та розвитку внутрішніх цінностей. Технологічна залежність часто формується через часту взаємодію з соціальними мережами, де підлітки прагнуть отримати схвалення у вигляді лайків та коментарів, що може призводити до тривожності та залежності від зовнішньої оцінки. Окрім цього, відеоігри та розважальні додатки використовують гейміфіковані елементи, які стимулюють постійне повернення до гри, формуючи звичку, що переростає в залежність. Крім того, миттєвий доступ до будь-якої інформації через технології знижує здатність підлітків до терплячого і глибокого самоаналізу, що є важливим для їхнього духовного зростання.

Українські дослідження підтверджують, що інтернет-залежність може мати значний вплив на психологічний стан підлітків, створюючи ризики для емоційного благополуччя та особистісного розвитку. Як зазначають О. Кулешова, Л. Міхеєва [1, с. 97], особи юнацького віку особливо вразливі до різних видів інтернет-залежності, зокрема комп'ютерної залежності, компульсивної навігації в мережі, перевантаженості інформацією та кіберкомунікативної адикції. Така взаємодія з мережею призводить до формування поведінкових моделей, що можуть викликати ізоляцію та соціальну дезадаптацію, посилюючи схильність до залежної поведінки. Ці дані підтверджують актуальність розробки методів профілактики інтернет-

залежності серед підлітків та важливість підтримки здорового балансу між онлайн-активністю та реальним життям.

«Чим більше часу підлітки проводять перед екранами, тим більше вони схильні повідомляти про симптоми депресії. Це не перебільшення сказати, що покоління iGen стоїть на межі найгіршої кризи психічного здоров'я за останні десятиліття» [3, с. 78]. Ця цитата ілюструє зв'язок між екранним часом та психічним здоров'ям підлітків, підкреслюючи, що надмірне використання технологій може мати серйозні психологічні наслідки. Зокрема, збільшення часу, проведеного перед екранами, часто асоціюється з підвищеним рівнем депресії, тривожності та зниженням загального психічного благополуччя.

Основними причинами залежності від технологій у підлітків є кілька факторів: пошук соціального схвалення, геймефікавані системи винагород, віртуальне спілкування. Соціальні мережі, такі як Instagram, TikTok і Snapchat, спонукають підлітків до постійного пошуку схвалення через лайки та коментарі, що може призвести до тривожності через незадоволені очікування. Відеоігри та мобільні додатки використовують гейміфіковані системи винагород, які стимулюють повторне використання і формують звичку або навіть залежність. Заміна реальної взаємодії на онлайн-спілкування сприяє соціальній ізоляції, що погіршує соціальні навички та призводить до емоційних проблем. Крім того, миттєвий доступ до інформації через технології знижує терплячість до глибокого пізнання та саморефлексії, що є важливими аспектами духовного розвитку.

Залежність від технологій має значний негативний вплив на духовний розвиток підлітків. Постійне використання цифрових пристроїв знижує їх здатність до концентрації та глибокого самоаналізу, що є критично важливим для духовного зростання. Взаємодія через екрани часто призводить до погіршення реальних міжособистісних стосунків, що зменшує розвиток емпатії та здатність формувати глибокі зв'язки з іншими людьми. Крім того, соціальні мережі часто акцентують увагу на матеріальних та зовнішніх аспектах, що може змістити акценти підлітків з моральних та духовних цінностей. Постійне порівняння з

іншими в онлайн-середовищі також може викликати тривожність та депресію. Феномен FOMO (Fear of Missing Out/Страх пропустити щось важливе або коротше «Страх втратити можливість») також є вагомим чинником, оскільки страх пропустити важливі події або інформацію в соціальних мережах змушує підлітків постійно перевіряти свої гаджети, посилюючи залежність і знижуючи здатність до духовного зосередження. Соціальна верифікація, прагнення отримати схвалення у вигляді лайків та коментарів, прямо впливає на формування самооцінки та може стимулювати підлітків до постійної онлайн-присутності. Як зазначають О. Кулешова та Л. Міхеєва, інтернет-залежність серед юнацтва є серйозною проблемою, оскільки саме ця вікова група найбільш схильна до розвитку різних форм цифрової адикції, включаючи комп'ютерну залежність, компульсивну навігацію та перевантаженість інформацією [1, с. 97]. Науковці виділяють декілька типів інтернет-залежних осіб, серед яких інтернет-комунікатори та інтернет-агресивісти, для яких надмірне занурення у віртуальні взаємодії може призвести до соціальної ізоляції та проблем у реальному житті. Це підтверджує необхідність профілактичних заходів, спрямованих на зниження рівня залежності та розвиток стійкості до негативних впливів цифрового середовища.

Подолання залежності від технологій у підлітків можливе за допомогою декількох стратегій, серед яких важливе місце займає встановлення цифрових обмежень. Підліткам слід допомагати обмежувати час перед екраном та свідомо вибирати, які технології використовувати для саморозвитку. Розширення спектру занять і хобі, які не пов'язані з Інтернетом, дозволяє відволіктися від цифрових технологій і забезпечує баланс між віртуальною та реальною активністю. Підтримка реальних соціальних контактів та залучення до громадських чи духовних спільнот сприяють відновленню балансу між онлайн-активністю та реальним життям. Крім того, інтеграція програм цифрової грамотності та емоційного інтелекту в освітній процес може допомогти

підліткам усвідомлювати ризики залежності від технологій та навчитися використовувати їх раціонально

Освітні програми з цифрової грамотності та розвитку емоційного інтелекту відіграють ключову роль у формуванні критичного мислення щодо використання технологій. Як зазначає Х. Граафланд у своїй роботі, такі програми допомагають молодим людям краще розуміти можливості та ризики цифрових технологій і розвивати здатність до відповідального їх використання [2, с. 35].

Роль батьків і педагогів у формуванні здорового ставлення підлітків до технологій є вирішальною. Перш за все, дорослі мають демонструвати позитивний приклад свідомого використання цифрових пристроїв, тим самим показуючи важливість балансу між цифровими та реальними взаємодіями. Це допомагає підліткам розуміти, що технології можуть бути корисними, але потребують усвідомленого та обмеженого використання. Крім того, відкрита комунікація про ризики цифрової залежності сприяє розвитку критичного мислення серед підлітків щодо власних звичок. Як зазначає Х. Граафланд [2, с. 35], навчання відповідального використання технологій і формування цифрової грамотності в сім'ї та школі допомагають підліткам розуміти можливі наслідки надмірного використання пристроїв. Українські дослідження також підтверджують важливість батьківського прикладу і підтримки у подоланні технологічної залежності. Взаємодія з дорослими та обговорення технологічних проблем допомагають підліткам краще розуміти ризики та користь цифрового світу.

Віртуалізація соціальних взаємодій підлітків є зростаючим явищем, коли все більше комунікацій відбувається через цифрові платформи, такі як соціальні мережі та месенджери. Це може впливати на їхню здатність будувати глибокі й справжні стосунки з іншими людьми. Віртуальні контакти часто позбавлені емоційної глибини, невербальних сигналів та спонтанності, що характерні для реальних взаємодій. Як наслідок, підлітки можуть стати більш ізольованими, залежними від поверхових взаємин і менш готовими до справжніх емоційних

зв'язків у реальному житті. Важливо, щоб батьки та педагоги допомагали підліткам зберігати баланс між онлайн-спілкуванням та живими стосунками, розвиваючи їхні соціальні навички у реальному середовищі. «Технології спокусливі, коли те, що вони пропонують, відповідає нашим людським вразливостям. І, як виявляється, ми дійсно дуже вразливі. Ми самотні, але боїмося близькості» [4, с. 1].

Цифровий світ стимулює підлітків створювати та підтримувати цифровий образ себе, який часто не відповідає їхній реальній особистості. Прагнення бути кращим в онлайн-середовищі та постійне порівняння себе з іншими може призвести до втрати автентичності. Така ситуація заважає підліткам розвивати глибинні моральні та духовні цінності.

Згідно з дослідженням Ш. Теркл, сучасні технології спонукають людей «представляти певне «Я» онлайн, часто ціною втрати справжньої особистості. Це підтверджує, що постійна взаємодія через соціальні мережі може призвести до емоційного виснаження та психологічних проблем, пов'язаних із невідповідністю між реальним і цифровим образом себе. У літературі цей процес розглядається як один із викликів сучасного цифрового світу. Наприклад, у книзі «Alone Together» Ш. Теркл зазначає: «Ми організуємо наше життя так, щоб представляти певний образ себе в інтернеті, часто за рахунок втрати нашого справжнього «Я» у цьому процесі» [4, с. 54]. Це підкреслює, як створення цифрового образу може завадити підліткам пізнавати та розвивати свою справжню особистість.

Цифрові інструменти для саморозвитку, такі як медитаційні додатки, платформи для вивчення духовних дисциплін та онлайн-курси, відкривають нові можливості для духовного зростання підлітків. Медитаційні додатки, такі як Headspace та Calm, допомагають знижувати рівень стресу та сприяють розвитку самосвідомості через практики усвідомленості та дихальні техніки. Платформи для вивчення духовних дисциплін, такі як Coursera та Mindvalley, надають можливість досліджувати релігійні та філософські аспекти, що сприяє

поглибленню духовних знань і цінностей. Онлайн-курси дозволяють підліткам вивчати складні питання моральності та сенсу життя, що допомагає формувати їхню автентичну особистість. Ці ресурси сприяють розвитку самосвідомості та емоційної стійкості, надаючи інструменти для управління власними емоціями та стресом. Завдяки цим цифровим інструментам підлітки можуть розвиватися духовно, використовуючи сучасні технології з користю для свого внутрішнього світу. Як зазначають дослідники, «Практики медитації, як було показано, покращують емоційну регуляцію, сприяють розвитку самосвідомості та сприяють загальному благополуччю» [5, с. 132].

Глобалізація духовного досвіду через цифрові платформи дозволяє підліткам взаємодіяти з різними культурами та релігіями, що сприяє формуванню глобального світогляду. Соціальні мережі, онлайн-курси та форуми надають можливість вивчати духовні традиції з усього світу, збагачуючи їх розуміння різних релігійних і філософських систем. Така взаємодія допомагає підліткам розвивати толерантність до інших поглядів і переконань, що є важливим для духовного зростання у мультикультурному світі. Підлітки можуть брати участь у дискусіях, обмінюватися досвідом та навчатися від духовних лідерів з різних країн, не залишаючи своїх домівок. Це розширює їхній горизонт і допомагає зрозуміти спільні цінності, які об'єднують людство. Завдяки такій глобалізації підлітки стають більш відкритими до різноманіття та можуть формувати власну духовність на основі взаємоповаги до інших культур. Цифрові платформи роблять духовний досвід більш доступним і глобальним, відкриваючи нові шляхи для пізнання світу.

Створення цифрових ресурсів для підтримки духовного розвитку відкриває значні можливості для поширення позитивного, духовно орієнтованого контенту та додатків, які можуть сприяти саморозвитку та моральному вдосконаленню молоді. Зокрема, такі ресурси можуть включати медитаційні додатки, інтерактивні платформи для вивчення релігійних текстів, форуми для духовних дискусій та онлайн-курси, що охоплюють різні аспекти

духовності та етики. Цифрові технології дозволяють адаптувати контент до потреб користувачів, надаючи персоналізовані рекомендації для глибшого занурення у практики самопізнання, рефлексії та медитації.

Духовно-орієнтовані додатки можуть також використовувати ігрофікацію для заохочення регулярної участі користувачів у духовних практиках, створюючи можливості для поетапного прогресу та самовдосконалення. Крім того, ці ресурси можуть бути корисними для тих, хто має обмежений доступ до традиційних духовних наставників чи спільнот, роблячи духовні знання доступними в будь-який час і в будь-якому місці. Використання таких ресурсів здатне позитивно вплинути на розвиток емоційної стійкості, формування моральних цінностей та підвищення рівня усвідомленості.

Таким чином, було визначено, що для підтримки духовного розвитку підлітків у цифровому світі необхідний комплексний підхід, що включає співпрацю батьків, педагогів і психологів. Цифрові технології, хоча й пропонують нові можливості для навчання та взаємодії, також несуть ризики залежності, зниження самопізнання та духовних цінностей. Стратегії свідомого використання технологій, програми з розвитку емоційного інтелекту та реальні соціальні контакти сприяють формуванню гармонійного балансу між онлайн-активністю та реальним життям підлітків. Розвиток українських досліджень у цій сфері є важливим для розробки практичних підходів, спрямованих на подолання негативних наслідків технологічного впливу та підтримку здорового особистісного зростання в умовах сучасного цифрового середовища.

Список використаних джерел

1. Кулешова О. В., Міхеєва Л. В. Інтернет-залежність осіб юнацького віку : аналіз, шляхи подолання. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 4. С. 95–100.

2. Hooft Graafland, J. New technologies and 21st-century children : Recent trends and outcomes. *OECD Education Working Papers*, 2018. 179 p.

3. Twenge, J. M. iGen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy and Completely Unprepared for Adulthood and What That Means for the Rest of Us. New York : Atria Books. 2017. 352 p.

4. Turkle, S. Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other. New York: Basic Books. 2011. 384 p.

5. Williams M., Teasdale J., Segal Z., & Kabat-Zinn J. The Mindful Way Through Depression : Freeing Yourself from Chronic Unhappiness. New York : Guilford Press. 2007. 273 p.

Усар Г.Я. Психологічні виклики та можливості духовного розвитку підлітків в умовах сучасного цифрового світу

У статті визначаються основні виклики, з якими стикаються підлітки в процесі духовного розвитку в умовах цифрової епохи. Основну увагу приділено тому, як залежність від технологій, віртуалізація соціальних взаємодій, формування "цифрового образу себе" та вплив цифрових загроз можуть негативно впливати на розвиток глибинних духовних цінностей та самосвідомості.

Ключові слова: залежність від технологій, цифровий образ себе, духовний розвиток підлітків, цифрові загрози, самоусвідомлення.

Usar G.Y. Psychological challenges and opportunities for spiritual development of adolescents in the modern digital world

The article identifies the main challenges faced by adolescents in spiritual development in the digital age. The focus is on how dependence on technology, virtualization of social interactions, the formation of a “digital self-image” and the impact of digital threats can negatively affect the development of deep spiritual values and self-awareness.

Keywords: dependence on technology, digital self-image, spiritual development of adolescents, digital threats, self-awareness.

УДК 159.9:614.7

Фоміна І.Є.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ПРАКТИКУЮЧОГО ПСИХОЛОГА У КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Збереження професійного здоров'я практикуючого психолога у кризовому суспільстві є особливо актуальним питанням у сучасних умовах, коли психологічні виклики та навантаження значно зросли. Психологи є однією з основних груп професіоналів, до яких звертаються люди у кризових ситуаціях для отримання емоційної підтримки, допомоги у подоланні стресу та стабілізації психоемоційного стану. Однак, сама специфіка роботи психологів, що включає постійне емоційне навантаження, високий рівень відповідальності та близьку взаємодію з клієнтами, які знаходяться у важких емоційних станах, може призводити до професійного вигорання та інших психологічних проблем.

Кризове суспільство, що характеризується нестабільністю, зростанням рівня стресу серед населення та збільшенням попиту на психологічні послуги, створює додаткові труднощі для професійної діяльності психологів. Це пов'язано з тим, що у кризових умовах психологи часто працюють з клієнтами, які знаходяться у критичних станах, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), тривожні та депресивні розлади. У результаті, професійні ризики для самих фахівців збільшуються, адже вони щодня стикаються з високим емоційним напруженням, що може призводити до зниження їхньої

працездатності, психологічної стабільності та загального професійного здоров'я [2, с. 34].

Професійне здоров'я психолога можна визначити як стан психофізіологічної та емоційної стабільності, що дозволяє фахівцю ефективно виконувати свої професійні обов'язки без шкоди для власного психічного здоров'я. Це включає наявність мотивації до роботи, емоційної стійкості, здатності до саморегуляції та адаптивності у кризових умовах.

Проблема збереження професійного здоров'я практикуючих психологів у кризових умовах привертає все більше уваги серед науковців, оскільки ефективність психологічної допомоги безпосередньо залежить від емоційної та психічної стабільності самого фахівця. Науковці з різних країн проводять дослідження, спрямовані на вивчення особливостей емоційного вигорання, розвитку стресостійкості та методів профілактики, які дозволяють підтримувати професійне здоров'я психологів. Серед дослідників, що зробили значний внесок у вивчення цієї проблематики, можна виділити таких, як Кристина Маслач, Роберт Карсон і Джеймс Хекер, а також українська дослідниця Інна Бойко.

Кристина Маслач, одна з найвідоміших дослідниць феномену емоційного вигорання, значно вплинула на розуміння проблеми професійного здоров'я фахівців, що працюють у допомагаючих професіях. У своїх дослідженнях Маслач розглядає емоційне вигорання як багатокomпонентний процес, який включає три основні складові: емоційну виснаженість, деперсоналізацію та зниження професійної ефективності. Вона вказує на те, що психологи є особливо вразливою категорією, оскільки їхня робота передбачає постійну взаємодію з клієнтами у стресових та емоційно напружених умовах [3, с. 40].

Дослідження Маслач підтверджують, що емоційне вигорання знижує професійну ефективність фахівців та може спричинити відчуття відчуження від клієнтів, що негативно впливає на якість психологічної допомоги. Маслач також наголошує на важливості своєчасного розпізнавання симптомів вигорання і розробки профілактичних програм для психологів. Вона підкреслює, що

ефективна профілактика емоційного вигорання має базуватися на розвитку емоційної стійкості, саморегуляції та здатності до саморефлексії, що допомагає знизити ризик професійного виснаження та забезпечує підтримку психічного здоров'я психологів [4, с. 43].

Роберт Карсон та Джеймс Хекер зробили значний внесок у дослідження проблеми збереження психологічного здоров'я фахівців, які працюють у кризових умовах. Їхні дослідження зосереджені на важливості самопідтримки, супервізії та розвитку стресостійкості для практикуючих психологів. Карсон і Хекер підкреслюють, що самопідтримка та здатність до емоційної регуляції є ключовими факторами для збереження професійного здоров'я фахівців, які регулярно працюють з клієнтами в умовах високого емоційного навантаження [3, с. 45].

Дослідники акцентують увагу на важливості супервізійних програм, які надають можливість психологам отримати професійну підтримку, обговорювати складні випадки та отримувати зворотний зв'язок. За результатами досліджень Карсона і Хекера, супервізійні сесії допомагають знизити рівень емоційного стресу, покращують здатність фахівців справлятися з важкими емоційними ситуаціями та сприяють розвитку професійної компетентності. Вони зазначають, що супервізія повинна бути невід'ємною частиною професійної діяльності психологів, особливо у кризових умовах, де рівень психологічного навантаження значно вищий [4, с. 46].

Карсон і Хекер також підкреслюють, що підтримка професійного здоров'я психологів включає розвиток навичок саморегуляції та управління емоціями. Вони вважають, що психологи повинні володіти ефективними техніками релаксації, медитації, управління стресом, що допомагає підтримувати їхню емоційну стабільність і знижувати ризик емоційного виснаження. Науковці зазначають, що в умовах кризи саме здатність до саморегуляції стає критично важливою для збереження професійного здоров'я та забезпечення стійкості до стресу [3, с. 48].

Українська дослідниця Інна Бойко активно займається вивченням профілактики професійного вигорання серед практикуючих психологів. Її роботи зосереджені на вивченні факторів ризику, таких як високий рівень емоційного та психологічного навантаження, низький рівень соціальної підтримки та висока професійна відповідальність, які є характерними для діяльності психологів у кризових умовах. Бойко зазначає, що психологи часто нехтують власним здоров'ям через високу залученість у проблеми клієнтів, що призводить до вигорання та зниження професійної ефективності [2, с. 51].

Бойко підкреслює важливість розвитку навичок саморегуляції для запобігання професійному вигоранню. У своїх дослідженнях вона пропонує використовувати методи психогієни, такі як дихальні вправи, регулярна фізична активність, техніки медитації та релаксації. На її думку, ці методи допомагають психологам знижувати рівень стресу, підтримувати емоційну стабільність та відновлювати внутрішні ресурси, що дозволяє їм ефективно працювати навіть в умовах підвищеного емоційного навантаження [2, с. 52].

Бойко також відзначає важливість підтримки з боку колег і супервізорів, яка дозволяє психологам обговорювати свої переживання, обмінюватися досвідом та отримувати зворотний зв'язок. Вона вважає, що створення професійних спільнот та регулярна участь у супервізійних сесіях є важливими заходами для профілактики вигорання та підтримки психологічного здоров'я практикуючих психологів. Це забезпечує емоційну підтримку та створює відчуття приналежності до професійної спільноти, що сприяє зниженню ризику професійного виснаження [2, с. 53].

Збереження професійного здоров'я психолога у кризових умовах вимагає уваги до декількох ключових аспектів, які визначають його здатність до саморегуляції та відновлення:

1. **Емоційне вигорання** – один із найпоширеніших ризиків для психологів, які працюють в умовах високого емоційного навантаження. Для психологів, які надають допомогу в кризових ситуаціях, ризик вигорання є

особливо високим через постійне зіткнення з негативними емоціями клієнтів і вимушену емпатію, яка, хоч і є важливою складовою їхньої роботи, проте значно виснажує емоційні ресурси фахівця.

2. **Психологічний стрес** – криза суспільства сприяє підвищенню рівня стресу не лише у клієнтів, але й у самих фахівців. Психологи, які працюють у таких умовах, стикаються з великим емоційним тиском, що призводить до постійного психічного навантаження. У таких умовах актуалізується проблема розвитку навичок управління стресом, оскільки тривала робота в стресових ситуаціях може призвести до психосоматичних розладів та загрожувати якості роботи.

3. **Недостатня соціальна підтримка** – важливим аспектом для збереження професійного здоров'я психолога є наявність підтримки з боку колег, сім'ї та професійного оточення. Фахівцям, які працюють в умовах кризового суспільства, необхідна можливість обговорювати складні випадки, отримувати підтримку та професійний зворотний зв'язок, що забезпечується, зокрема, супервізійними програмами.

Актуальність проблеми збереження професійного здоров'я також підтверджується результатами досліджень, які вказують на прямий зв'язок між професійним здоров'ям психологів і ефективністю їхньої роботи. Недостатня увага до цього питання може призвести до негативних наслідків як для самих фахівців, так і для їхніх клієнтів, які можуть не отримати необхідної підтримки через погіршення якості надання психологічної допомоги.

Професійне вигорання є одним із найбільш поширених ризиків для психологів, які працюють в умовах підвищеного емоційного та психологічного навантаження. Кристина Маслач, авторка концепції емоційного вигорання, зазначає, що вигорання включає три основні складові: емоційну виснаженість, деперсоналізацію та зниження професійної ефективності. Для практикуючих психологів, які надають допомогу в кризових умовах, емоційне виснаження виникає через постійний контакт з клієнтами, які переживають сильний стрес або

травму, що часто потребує високої емпатії та емоційної залученості з боку психолога [4, с. 40].

Для збереження професійного здоров'я психологам необхідна висока емоційна стійкість, що дозволяє їм успішно справлятися з впливом стресових факторів і забезпечувати стабільність у своїй професійній діяльності. Емоційна стійкість допомагає фахівцям зберігати внутрішню рівновагу в умовах постійного емоційного навантаження та негативних впливів.

Однією з ефективних стратегій підвищення емоційної стійкості є використання копінг-стратегій — способів подолання стресу, що допомагають зберігати емоційну стабільність. Психологи можуть застосовувати різні підходи до управління стресом, такі як методи релаксації, медитації, когнітивно-поведінкові техніки, що дозволяють знижувати рівень напруження та відновлювати внутрішні ресурси. Супервізійні сесії також відіграють важливу роль, оскільки вони надають можливість отримати зворотний зв'язок, професійну підтримку та розвантажити накопичені емоції.

Психогігієнічні методи та навички саморегуляції є важливими для підтримки професійного здоров'я психологів. Бойко наголошує, що психологи повинні регулярно використовувати техніки саморегуляції для зниження рівня стресу та емоційного напруження. Ці методи включають дихальні вправи, техніки релаксації, фізичну активність, медитацію та інші способи відновлення внутрішнього балансу [5, с. 53].

Саморегуляція дозволяє психологам не лише зберігати стабільний емоційний стан, але й ефективно працювати з власними емоціями, що є необхідним для надання якісної психологічної допомоги. В умовах кризового суспільства, де рівень стресу зростає, здатність до саморегуляції стає важливим ресурсом, який допомагає фахівцям уникати емоційного виснаження та підтримувати високу професійну ефективність.

Збереження професійного здоров'я психологів вимагає не тільки індивідуальних зусиль, але й створення програм підтримки на рівні організацій

та професійних спільнот. Створення таких програм, як групи підтримки, семінари з емоційної стійкості, тренінги з управління стресом та супервізійні групи, є необхідним для забезпечення емоційного благополуччя та професійного здоров'я психологів, які працюють у кризових умовах. Програми підтримки повинні враховувати специфіку професійної діяльності психологів і включати заходи, які сприяють емоційному відновленню, професійному росту та обміну досвідом з колегами. Такі програми також сприяють створенню професійних спільнот, де психологи можуть отримувати підтримку від інших фахівців, що особливо важливо для профілактики емоційного вигорання та зниження рівня стресу.

Визначаємо основні чинники та підходи до збереження професійного здоров'я

1. **Профілактика емоційного вигорання.** Запобігання вигоранню потребує ранньої діагностики симптомів і своєчасного використання профілактичних заходів. Ефективні заходи включають розвиток емоційної стійкості, навичок саморегуляції та методів стрес-менеджменту, які дозволяють знижувати рівень емоційного напруження та зберігати професійний баланс.

2. **Розвиток емоційної стійкості та копінг-стратегій.** Для ефективної роботи у кризових умовах психологам необхідна розвинена емоційна стійкість, що допомагає зберігати емоційний баланс у стресових ситуаціях та підвищує адаптивність до складних умов. Копінг-стратегії, такі як релаксація, когнітивна перебудова, медитація та фізична активність, сприяють зниженню рівня стресу та є невід'ємною частиною професійного здоров'я психологів.

3. **Роль супервізії та соціальної підтримки.** Супервізія є одним із важливих елементів підтримки психологічного здоров'я, оскільки вона забезпечує можливість обговорення складних випадків, обміну досвідом і зниження емоційного навантаження. Соціальна підтримка, що включає допомогу від колег, супервізорів та професійних спільнот, також є необхідною умовою для забезпечення стабільності та професійної мотивації психологів.

4. **Методи психогігієни та саморегуляції.** Психогігієнічні методи та навички саморегуляції є важливими інструментами для підтримки психологічного здоров'я. Практика саморегуляції сприяє збереженню внутрішньої гармонії та допомагає психологам контролювати власні емоційні реакції, що є важливим для забезпечення стабільної роботи у кризових умовах.

Таким чином, збереження професійного здоров'я психологів є не лише особистою відповідальністю фахівців, але й завданням на рівні організацій та професійних спільнот. Професійне здоров'я психологів є важливим ресурсом, який необхідно підтримувати для забезпечення якості та стабільності психологічної допомоги у кризовому суспільстві, що підтверджується дослідженнями і рекомендаціями провідних науковців у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Бойко І.О. Профілактика професійного вигорання серед практикуючих психологів. Київ : Науковий центр психологічного здоров'я, 2021. 215 с.
2. Бойко І.О. Методи релаксації та саморегуляції для професіоналів у сфері психології. Харків : Видавництво «Психологічна підтримка», 2019. 180 с.
3. Карсон Р., Хекер Дж. Психологічне здоров'я у кризових ситуаціях : саморегуляція та супервізія. Лондон : Psychological Press, 2020. 198 р.
4. Маслач К. Емоційне вигорання та його вплив на професійне здоров'я. Нью-Йорк : Academic Books, 2018. 234 р.
5. Маслач К. Психологічні аспекти стресостійкості у професіях допомоги. Київ : Інститут психології, 2022. 220 с.

Фоміна І.Є. Соціально-психологічні особливості збереження професійного здоров'я практикуючого психолога у кризовому суспільстві

У статті досліджено соціально-психологічні аспекти збереження професійного здоров'я практикуючих психологів у кризовому суспільстві. Проаналізовано фактори емоційного вигорання, значення емоційної стійкості,

методи саморегуляції, а також роль соціальної підтримки та супервізії у підтримці психічного здоров'я фахівців. Запропоновано комплексні підходи та програми, спрямовані на зниження професійного вигорання та підтримку стабільного психоемоційного стану психологів.

Ключові слова: практикуючі психологи, професійне здоров'я, кризове суспільство, соціальна підтримка, супервізія.

Fomina I.E. Socio-psychological features of maintaining the professional health of a practicing psychologist in a crisis society

The article examines the socio-psychological aspects of maintaining the professional health of practicing psychologists in a crisis society. The factors of emotional burnout, the importance of emotional stability, methods of self-regulation, as well as the role of social support and supervision in maintaining the mental health of specialists are analyzed. Comprehensive approaches and programs aimed at reducing professional burnout and maintaining a stable psychoemotional state of psychologists are proposed.

Key words: practicing psychologists, occupational health, crisis society, social support, supervision.

УДК 37.011

Чжан Лі

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Однією з найважливіших особливостей вищої педагогічної освіти є зростання значення компетентності майбутнього фахівця. Сьогодні важливо

бути не тільки кваліфікованим фахівцем, а й, насамперед, компетентним. Компетентність допомагає фахівцеві ефективно розв'язувати різноманітні завдання, які стосуються його професійної діяльності. Компетентний фахівець відрізняється від кваліфікованого тим, що він:

- реалізує у своїй роботі професійні знання, уміння та навички;
- завжди саморозвивається і виходить за межі своєї дисципліни;
- вважає свою професію великою цінністю.

Компетентнісний підхід до професійної підготовки має охоплювати не лише конкретні знання та навички студентів, а також їхні здібності, готовність до навчання та професійної діяльності, а також соціальні навички та інші аспекти. Важливо формувати інструментальні (пов'язані з використанням інструментів та методів), міжособистісні (пов'язані з взаємодією з іншими) та системні (здатність розуміти і працювати з складними системами) компетенції у майбутніх фахівців.

На сьогоднішній день фахівець – це не тільки людина, що володіє багажем спеціальних знань, а й той, хто вміє ці знання застосувати, але, що ще важливіше, він повинен уміти ухвалювати відповідальні рішення, проявляти ініціативу, мати навички управління інформацією і бути толерантним до культурних відмінностей [1].

Перехід до компетентнісного підходу у вищій освіті дає змогу не просто накопичувати знання з предметів, які вивчаються, а й стимулює творче, креативне їхнє використання, що дає змогу студенту бути мобільним в освітньому середовищі, як країни, так і світу, а випускникові вишу стати затребуваним і конкурентоспроможним на ринку праці.

Аналіз наукових праць сучасних українських та зарубіжних вчених з проблеми формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва показав, що ця проблема є однією з ключових у сучасному педагогічному просторі. В умовах постійного оновлення освітніх стандартів та вимог до якості підготовки фахівців, питання вдосконалення

професійної компетентності вчителів музичного мистецтва набуває особливої значущості.

Дослідження українських науковців свідчать про значну увагу до інтеграції національних музичних традицій в освітній процес, розвитку інноваційних технологій навчання та міждисциплінарного підходу. Ці аспекти розглядаються як основні елементи, що сприяють формуванню професійно-педагогічної компетентності майбутніх вчителів. У свою чергу, зарубіжні дослідники наголошують на інтернаціоналізації музичної освіти, розвитку універсальних педагогічних компетенцій та активному використанні цифрових технологій у процесі підготовки вчителів.

Методологічний аналіз засвідчує, що і українські, і зарубіжні науковці використовують різноманітні підходи, такі як компетентнісний, особистісно-орієнтований, культурологічний та діяльнісний. Ці підходи сприяють створенню комплексної системи підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, що враховує сучасні виклики та тенденції в освіті.

Практична значущість проведених досліджень полягає в їхньому потенційному впливі на освітні програми та процес підготовки фахівців. Впровадження результатів цих наукових праць може значно підвищити якість підготовки майбутніх вчителів і поліпшити музичну освіту в цілому.

Таким чином, проведений аналіз засвідчив високу значущість і перспективність подальших досліджень у даній царині, що наголошує на необхідності постійного оновлення змісту та методів підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва відповідно до сучасних освітніх стандартів і викликів.

Список використаних джерел

1. Король А. М. Формування професійної компетенції майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Науковий вісник Миколаївського національного*

університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. 2018. №1. С. 127–131.

2. Пацкань І., Штепа, Ж. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва під час проходження педагогічної практики. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 2021. (46). С. 289–292.

Чжан Лі. Формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва як наукова проблема

У статті окреслені проблемні питання щодо формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва. Зауважено на зростанні значення компетентності майбутнього фахівця. Зазначену проблему розглянуто з позицій компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців; представлено низку взаємодоповнюючих методологічних підходів.

Ключові слова: професійно-педагогічна компетентність, майбутні вчителі музичного мистецтва, педагогічна освіта, компетентнісний підхід, професійна підготовка.

Zhang Li. Formation of professional and pedagogical competence in future music art teachers as a scientific problem

The article outlines the problematic issues related to the formation of professional and pedagogical competence in future music art teachers. Emphasis is placed on the growing importance of competence for future specialists. The problem is examined from the perspective of a competency-based approach to the professional training of future professionals, with a set of complementary methodological approaches presented.

Key words: professional and pedagogical competence, future music art teachers, pedagogical education, competency-based approach, professional training.

УДК 37.017.4

Шевцов П.В.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Однієї зі складових професійної компетентності вчителя несьогоднішній день є правова компетентність. Це один з найважливіших інструментів у процесі реалізації вітчизняної державної політики, що спрямована на формування високої правової культури і усвідомлення в суспільстві необхідності поваги до норм закону.

Важливість ролі вчителя полягає ще й у тому, що правова свідомість підростаючого покоління багато в чому визначається вчителем, який створює особливий правовий простір для формування особистості учня. Василь Кремень, один з поважних вчених і громадських діячів України наголосив на тому, що «в Україні на сьогоднішній день кожна галузь господарства, сфера суспільного життя, і кожна професія функціонує в правовому контексті. Зважаючи на цей момент, фахівці будь-якого профілю підготовки повинні володіти необхідним обсягом правових знань і орієнтуватися в них, за для їх оптимального застосування належним чином» [1].

У зв'язку із постійним розвитком освітньої галузі, особливо в сфері професійної освіти, а також в світлі трансформації українського суспільства на шляху євроінтеграції, до професійних компетентностей вчителя пред'являються суворі вимоги. Це пов'язано також з появою протягом останніх десятиліть нових

типів закладів середньої і професійної світи, що вимагають від педагогів шукати нові підходи в організації навчального процесу в них, та осучаснення змісту освіти на всіх щаблях освіти. Окрім того, набуття нового соціального і педагогічного досвіду через налагодження стосунків з світовими державами та все більша інформатизація українського суспільства, вимагають нових підходів у підготовці фахівців педагогічної ниви.

Загалом поняття «компетентність» сьогодні використовують як характеристику освіти в контексті підготовки молодих людей, необхідну і достатню умову для досягнення результату професійної діяльності.

Саме поняття «професійна компетентність» у багатьох випадках характеризують із погляду того, на що здатна компетентна людина (тобто щодо результату формування компетентності, через відповідні компетенції, насамперед сукупність знань, умінь, навичок, досвіду і т. д.) [1].

Таким чином, використання компетентнісного підходу в професійній освіті, забезпечувати високий рівень підготовки майбутніх фахівців, ґрунтовне оволодіння випускниками професійних навчальних закладів уміннями успішно виконувати завдання професійної діяльності вже з перших днів роботи за фахом, високу гнучкість та професійну мобільність, підвищувати їх соціальну активність, конкурентоспроможність в ринкових умовах.

Законом України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998) було визначено правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках .

А вже Закон України «Про освіту» (2017) та затвердження нового Державного стандарту професійної (професійно-технічної) освіти (2021 р.), Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки схарактеризували основний

вектор розвитку професійної освіти, зорієнтовано на рівень аналогічних європейських стандартів.

Позиціонування української держави, що визнає демократичну і правову площину суспільних і громадських стосунків, необхідно також приділити увагу і правовому аспекту в підготовці вчителів загальноосвітніх шкіл. Вимоги сучасного суспільства обумовлюють роботу вищих педагогічних закладів освіти не тільки з підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів, але і акцентують увагу на оволодінні випускниками вишів широкими правовими компетентностями.

Останнє десятиліття характеризується великою увагою з боку дослідників щодо проблеми формування правової компетентності педагогів-професіоналів. Так, серед вітчизняних науковців низку своїх праць присвятили Т. Ремех, Я. Кічук, Т. Смагіна. В них окреслюються основні проблеми формування правової і громадянської компетентності у школярів та випускників закладів загальної середньої освіти впродовж навчання.

Проблема формування загального узгодженого підходу до класифікації професійних компетентностей у педагогів в професійній освіті знайшла своє відображення у наукових розвідках Т. Нестеренко, Л. Рябовол, Н. Бібик, О. Пометун, Я. Кічук, С. Медведь тощо.

Окрім того, проблему розвитку професійних компетентностей не минули увагою і представники різних світових наукових шкіл. Так, питання формування соціальної і практичної цінності кваліфікаційних умінь і навичок, виражене у професійних (в тому числі і правових) компетентностях знайшли своє відображення у наукових дослідженнях таких зарубіжних дослідників, як Е. Тайрон, Д. Меріл, Р. Скарцелла.

Необхідно зазначити, що саме поняття «компетентність» – це, як доводять дослідження О. Пометун, не результат здобуття певного рівню освіти, а результативно-діяльниста характеристика. Отже в освітній галузі поняття «компетентність» не може бути тотожним «кваліфікації». Саме сутність

компетентності міститься в тому, що вона є вимогою з боку суспільства (держави) до майбутнього фахівця, а також окрім базових знань, умінь і навичок роботи дозволяє застосувати набутий досвід безпосередньо у практичній діяльності [3].

Водночас правова компетентність педагога являє собою складову від професійної компетентності і повинна відображати готовність на основі теоретичної підготовки в сфері права через свою професійну діяльність захищати права і інтереси дітей, а також здійснювати виховну роботу в напрямку правового виховання.

Проаналізувавши праці таких педагогів-науковців, як Т. Нестеренко та Г. Селевка необхідно зазначити, що правова компетентність педагога має суттєву різницю з аналогічними у фахівців інших галузей.

Так, через правові компетентності в освіті забезпечується усвідомлення правових норм та їх поєднання з педагогічними вимогами до всіх учасників навчального процесу. Наприклад, знання базових документів України, що спрямовують розвиток освіти в Державі, а також нормативів, що визначають характер відносин між учасниками навчального процесу сприяють формуванню і забезпеченню правових відносин між педагогами та учнями. Тим самим у навчальному закладі буде забезпечуватися правовий характер освітніх відносин.

Водночас, в практичній діяльності володіння правовими компетентностями педагога реалізується через його уміння не тільки організувати навчально-виховний процес, керуючись настановними положеннями про діяльність вчителя. Головна цінність правових компетентностей міститься у вмінні захищати свої права і інтереси в рамках правового поля, а також поважати і захищати права і інтереси інших учасників освітнього процесу [5].

Отже, можна зробити висновок, що володіння вчителем правовими компетентностями обумовлює не тільки знання правових норм, що стосуються

казуальних стосунків з оточуючими, але й практичний досвід щодо застосування відповідних компетентностей в освітньому процесі навчального закладу.

Необхідно зазначити, що основною вимогою до вчителя у визначенні правових компетентностей є знання правового статусу дитини. Керуючись положеннями про права дитини, зазначені у Законі України «Про освіту», вчитель повинен виступати гарантом дотримання і захисту прав неповнолітніх учасників освітнього процесу і водночас розвивати правову культуру учнів.

Зважаючи на означені факти, можна зробити висновок, що правові компетенції вчителя становлять чи не найважливішу складову в особистості педагога-професіонала. Але, водночас, необхідно приділити увагу і самій проблемі розвитку і формування цих компетентностей через планомірну і систематичну роботу у правовому вихованні під час підготовки майбутніх вчителів.

Суть правового виховання полягає у формуванні професійних правових звичок, поглядів і мотивів діяльності в сфері, регульованої правом не тільки у школі, а ще й під час навчання у педагогічних закладах вищої освіти. Завдяки правовому вихованню у майбутніх вчителів формується почуття поваги до закону, здобувається звичка дотримувати закону без відступів, з'являється мотивація підтримувати державні й суспільні інститути в справі зміцнення правопорядку [4].

В нашій державі формування правових компетентностей може здійснюватися у вищих навчальних закладах декількох напрямках, що характеризуються рівнем залученості державного компоненту і громадськості.

Так, правова пропаганда може здійснюватися через засоби масової інформації (преса, радіо, телебачення, Інтернет). Водночас організоване в рамках державного компоненту вищів правове виховання здійснюється через різні канали впливу. Це можуть бути спеціальні юридичні семінари, вебінари і воркшопи (останні форми організації навчання стають актуальними у умовах

дистанційної освіти), що можуть бути організовані державними й громадськими органами управління освітою.

Іншим шляхом формування правових компетентностей для фахівців педагогічної справи можуть бути лекції з правової тематики, організація он-лайн зустрічей, консультацій і круглих столів з експертами, влаштування з здобувачами вищої освіти дискусій з актуальних правових питань тощо.

Великого значення в справі формування правових компетентностей у майбутніх випускників педагогічних вишів набуває також і особистий приклад викладачів у задоволенні законних інтересів і потреб студентів. В світлі цього питання стає актуальним і питання безпосередньої самоосвіти в правовому полі.

Говорячи в цілому про актуальність роботи над проблемою формування у вітчизняних вчителів правових компетентностей, необхідно підкреслити також вплив ряду факторів, щ впливають на рівень і результати впровадження правового виховання.

До основних з таких факторів, згідно з дослідженнями О. Локшиної, можна віднести духовність (культурний рівень населення), матеріальні фактори (економіка, зовнішнє середовище), та організаційно-управлінські фактори (інформаційне забезпечення, професійна орієнтація молоді) [2].

Отже, процес формування правових компетентностей під час підготовки майбутніх вчителів – це складний і тривалий процес, що вимагає не тільки надання здобувачам освіти правової інформації, але й засвоєння й розуміння положень Конституції й основних чинних законів, визнання прав і свобод людини й громадянина.

Водночас правова підготовка викладачів, що може здійснюватися в рамках організаційних заходів, сприяє запобіганню таких явищ і випадків, як:

- адміністративні помилки під час здійснення освітнього процесу;
- вирішення конфліктних ситуацій між учасниками освітнього процесу;
- підвищенню культури виховної роботи й професійної етики педагогів;

- формуванню звички співвідносити дії педагогів із правовими нормами, обмеженнями й заборонами при здійсненні освітньої діяльності;
- формування вміння використовувати конституційні права й гарантії й ефективно їх захищати [5].

Підводячи підсумок, необхідно підкреслити, що вчитель, який дійсно компетентний і дійсно професійний у своїй діяльності, просто зобов'язаний пройти досить серйозну правову підготовку. Це пов'язане з тим, що в сучасному житті правова освіта (і, відповідно, сформовані професійні компетентності) може стати найважливішим фактором розвитку особистості, становлення громадянського суспільства й демократичної правової держави.

Правова компетентність є невід'ємною частиною компетентності сучасного педагога, що відповідає вимогам держави, а також дослідників, що займаються проблемами її визначення й формування.

Список використаних джерел

1. Кічук Я. Правова компетенція – інваріантна суб'єктна характеристика сучасної студентської молоді. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*. 2010. №3. URL: http://www.intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_ediitions_emagazine_pedagogical_science_vyuski_n3_2010_st_13.

2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи [Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І. та ін.] ; під заг. ред. О. В. Овчарук. К. : «К.І.С.», 2004. 112 с.

3. Нестеренко Т. Аналіз наукових підходів до визначення сутності компетентності в сучасній освіті: *Вісник Черкаського університету [науковий журнал]*. 2009. №146 [серія: педагогічні науки]. С. 100–103.

4. Рябовол Л. Правова предметна компетентність: поняття, структура, правові предметні компетенції. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія : Педагогічні

5. Селевко Г. Компетентности и их классификация : Народное образование. 2004. №4. С. 138–143.

Шевцов П.В. Проблемы формирования правовых компетентностей у здобувачів вищої педагогічної освіти

У статті проаналізовано сучасний стан вітчизняної освіти на тлі визначних реформ і законопроектів, присвячених розвитку загальної середньої і професійної освіти. Основна увага дослідження зосереджена на проблемі формування правових компетентностей у здобувачів педагогічних вишів. Охарактеризовано основні відмінності правових компетентностей педагогів і основні шляхи їх формування.

Ключові слова: професійні компетентності, правові компетентності, вчитель, здобувач вищої освіти, школа, суспільство.

Shevtsov P.V. Problems of formation of legal competences among students of higher pedagogical education

The article analyzes the current state of national education against the background of important reforms and draft laws dedicated to the development of general secondary and professional education. The main focus of the research is focused on the problem of formation of legal competences among students of pedagogical universities. The main differences in the legal competences of teachers and the main ways of their formation are characterized.

Key words: professional competences, legal competences, teacher, student of higher education, school, society.

**Щербанюк А.Я.,
Жураківський П.В.,
Козара Ю.В.**

РОЛЬ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРАКТИЦІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Цифрові технології, інформаційна взаємодія та комунікаційні процеси сьогодні стали органічною складовою людської діяльності як у світі, так і в нашій країні, відображаючи поступовий перехід до інформаційного суспільства. Важливим елементом цього процесу є інформатизація освітньої сфери на всіх її рівнях, що не лише трансформує традиційні системи навчання й управління, але й сприяє створенню інтегрованого глобального інформаційного середовища.

Огляд науково-методичної літератури показав, що на сьогодні науковцями здійснено значну кількість досліджень, пов'язаних із професійною підготовкою фахівців в умовах інформаційного суспільства. Зокрема, науковці досліджували особливості застосування інформаційних технологій у професійній діяльності майбутніх фахівців (В. Андрєєв, М. Жалдак, В. Руденко та ін.); тенденції розвитку вищої освіти в умовах інформаційного суспільства (А. Кочарян); роль інноваційних технологій у професійній підготовці фахівців ЗВО (О. Кондур, Л. Прокопів, В. Стинська, І. Стромило); застосування хмарних технологій у професійній підготовці сучасного фахівця (Н. Стрекалова); дистанційне навчання (В. Кухаренко, О. Рибалко, Н. Сиротенко); smart-технології в освіті (С. Волосович, Ю. Гайдай, І. Кліщ, А. Кушнір). Загальним проблемам професійної підготовки фахівців присвячено праці Н. Арістової, В. Бикова, І. Булах, М. Жалдака, О. Малихіна, Н. Морзе, С. Ніколаєнка [1].

Відтак, поза увагою дослідників залишилися проблеми використання smart-технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців ЗВО.

Мета статті – проаналізувати особливості використання smart-технологій у практиці підготовки майбутніх педагогів у ЗВО.

Термін «технологія» у довідковій літературі трактується як: 1) у перекладі із грецького «*techne*» – мистецтво, майстерність, уміння й сукупність методів обробки; 2) сукупність прийомів, застосовуваних у будь-якій справі; 3) сукупність способів обробки чи переробки матеріалів, інформації, виготовлення виробів, проведення різних виробничих операцій, надання послуг тощо [2, с. 71].

Узагальнюючи численні дослідження (А. Кушнір, Я. Крупський), під Smart-технологіями розуміємо інформаційні технології, спрямовані на розвиток компетентностей учасників освітнього процесу, необхідних для успішної діяльності в умовах цифрового суспільства.

SMART-технології – це вимога часу, стратегічний напрямок розвитку вищої освіти, обумовлений стрімкою діджиталізацією всіх сфер суспільного життя. Персональні комп'ютери, ноутбуки, планшети, мультимедійна дошка, смартфони і т.д., а також наявність мережі Інтернет стали необхідними засобами у освітньому процесі і водночас технічною базою реалізації Smart-освіти.

Тенденції переходу до технологій SMART формують і нові вимоги до підготовки майбутніх педагогів. Smart-підходи передбачають не подачу «готових» знань, а створення умов для придбання молоддю власного досвіду і навичок. Тобто, за концепцією Smart-навчання функцією викладача стає не трансляція готових істин, а якісна навігація контентом.

Основним завданням закладів вищої освіти є створення простору для Smart-освіти. Ресурсом Smart-освіти є трансформація нових знань та формування особистості вищого рівня – Smart-людини, що володіє інформаційно-комунікаційними технологіями, різноманітними засобами комунікації, вмінням адаптації до зовнішнього середовища, навиками генерації

та аналізу інформації, використання порталів, платформ та сервісів глобальної мережі Інтернет [4, с. 22].

У сучасному освітньому середовищі маємо багато SMART-технологій:

інтерактивна дошка SMART Board, SMART-підручники, SMART-проектори, програмне забезпечення для створення і поширення освітнього контенту, що має інтерактивний характер. На думку А. Кушнір, до SMART-технологій, можна віднести соціальні мережі (Facebook, Twitter, Instagram, Youtube, блоги), сервіси та інструменти Google, веб-сайт Wiki, e-Learning та ін. [3 с. 41].

SMART-технології відіграють важливу роль у підготовці майбутніх педагогів, забезпечуючи якісний і сучасний освітній процес. Їх застосування в закладах вищої освіти відкриває нові можливості для формування професійних компетентностей майбутніх вчителів, а саме:

- індивідуалізація навчання: завдяки використанню адаптивних платформ та інтерактивних ресурсів забезпечується врахування індивідуальних потреб студентів, їх рівня знань і темпу навчання;

- формування цифрової грамотності: педагог повинен володіти навичками використання сучасних технологій у професійній діяльності. Застосування SMART-технологій у процесі навчання формує необхідні цифрові компетенції;

- інтеграція теорії та практики: SMART-технології дають змогу моделювати педагогічні ситуації, створювати інтерактивні заняття, що поєднують теоретичні знання з їх практичним застосуванням;

- розвиток креативності та інноваційного мислення: використання технологій стимулює творчий підхід до організації освітнього процесу, сприяє впровадженню інновацій у викладанні.

- забезпечення доступу до глобальних освітніх ресурсів: майбутні педагоги отримують можливість користуватися міжнародними базами знань, онлайн-курсами, науковими публікаціями, що розширює горизонти професійного розвитку;

- моніторинг і оцінка навчальних досягнень: використання цифрових платформ дає змогу ефективно відстежувати успішність студентів і оперативно коригувати освітній процес;

- створення інтерактивного освітнього середовища: SMART-технології дозволяють реалізовувати інтерактивні лекції, віртуальні лабораторії, онлайн-симуляції, що сприяють залученню студентів до активного навчання.

У процесі підготовки майбутніх педагогів важливо не лише забезпечити засвоєння знань, а й сформувати у студентів готовність до використання SMART-технологій у власній педагогічній діяльності. Це включає: розробку інтерактивних занять; впровадження дистанційного навчання; використання хмарних сервісів для спільної роботи; інтеграцію віртуальних і доповнених реальностей у навчальний процес.

Загалом SMART-технології є невід'ємною складовою підготовки педагогів у закладах вищої освіти, адже вони забезпечують ефективне навчання, спрямоване на формування сучасного педагога, здатного адаптуватися до викликів цифрового світу.

Використання SMART-технологій в освітньому процесі ЗВО дозволяє досягти наступних позитивних результатів:

1. Персоналізація навчання: технології дозволяють адаптувати навчальний матеріал до потреб, здібностей і темпу кожного студента.

2. Підвищення мотивації: інтерактивні та мультимедійні засоби роблять процес навчання цікавим і захопливим.

3. Ефективне використання часу: застосування SMART-технологій оптимізує процес засвоєння матеріалу, скорочуючи час на рутинні операції.

4. Розвиток цифрових компетентностей: учні та студенти здобувають важливі навички роботи з сучасними технологіями.

5. Забезпечення доступності: освітні ресурси стають доступними незалежно від місця перебування учасників навчального процесу.

6. Покращення якості освіти: завдяки інтерактивності, візуалізації та аналізу даних підвищується рівень засвоєння інформації.

7. Моніторинг прогресу: викладачі можуть відстежувати успішність студентів у реальному часі та коригувати навчальну траєкторію.

8. Формування навичок співпраці: групові завдання з використанням SMART-технологій сприяють розвитку комунікації та роботи в команді.

Ці результати роблять SMART-технології невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу.

Отже, впровадження Smart-технологій в освітній процес закладів вищої освіти докорінно трансформує традиційну модель репродуктивного передавання знань, замінюючи її на інноваційну, креативну форму навчання. Такий підхід сприяє формуванню у студентів стійкої мотивації до здобуття знань, а також стимулює пошук нових інструментів для їх засвоєння через творчі рішення.

Список використаних джерел

1. Кліщ І. Впровадження SMART-технологій у практику підготовки майбутніх викладачів медичного закладу вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2021. № 4 (190). С. 115–118.

2. Крупський Я., Михалевич В. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій : словник. Вінниця, 2010. 72 с.

3. Кушнір А.С. Smart-технології в освіті як чинник інформаційного розвитку суспільства. *Молодий вчений*. 2020. № 3.1 (79.1). С. 39–42.

4. Ямшинська Н. SMART технології в освіті. *Humanities*. 2017. № 2(11). С. 20–23.

Щербанюк А.Я., Жураківський П.В., Козара Ю.В. Роль SMART-технологій у практиці підготовки майбутніх педагогів у закладі вищої освіти

У статті проаналізовано роль SMART-технологій у практиці підготовки майбутніх педагогів у закладі вищої освіти. Увагу зацентровано на меті, завданнях, позитивних результатах використання SMART-технологій в освітньому процесі ЗВО. Встановлено, що SMART-технології є невід'ємною складовою підготовки педагогів у закладах вищої освіти, адже вони забезпечують ефективне навчання, спрямоване на формування сучасного педагога, здатного адаптуватися до викликів цифрового світу. Зроблено висновок, що впровадження SMART-технологій в освітній процес закладів вищої освіти докорінно трансформує традиційну модель репродуктивного передавання знань, замінюючи її на інноваційну, креативну форму навчання. Такий підхід сприяє формуванню у студентів стійкої мотивації до здобуття знань, а також стимулює пошук нових інструментів для їх засвоєння через творчі рішення.

Ключові слова: SMART-технології, педагоги, заклад вищої освіти.

Shcherbaniuk A., Zhurakivsky P., Kozara Y. The role of SMART-technologies in the practice of training future teachers in a higher education institution

The article analyses the role of SMART-technologies in the practice of training future teachers in a higher education institution.

Attention is focused on the purpose, tasks, and positive results of using SMART technologies in the educational process of higher education institutions.

It is established that SMART technologies are an integral part of teacher training in higher education institutions, as they provide effective training aimed at forming a modern teacher who is able to adapt to the challenges of the digital world.

It is concluded that the introduction of SMART technologies into the educational process of higher education institutions radically transforms the traditional model of reproductive knowledge transfer, replacing it with an innovative, creative form of learning. This approach contributes to the formation of students' sustainable motivation to acquire knowledge, and also stimulates the search for new tools for their assimilation through creative solutions.

Keywords: SMART technologies, teachers, higher education institution.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Божок Олександр Анатолійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки», Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника.

Бойчук Валентина Сергіївна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.

Ван Цзипен, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки», ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Полтава.

Голуб Юлія Олегівна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 053 Психологія, Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Джоголик Олеся Василівна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки», Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника.

Досин Володимир Ігорович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки», Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника.

Жураківський Петро Васильович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки», Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника.

Клєсман Ольга Валеріївна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 053 Психологія, ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти».

Козира Юрій Володимирович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки», Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника.

Коваль Олексій Анатолійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 053 Психологія, Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Ли Юйчєнь, здобувачка третього освітньо-наукового рівня освіти, спеціальність 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Полтава.

Мєдведєва Олена Вікторівна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 053 Психологія, Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Новіцький Валерій Георгійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 053 Психологія, Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Озеров Дєнис Вікторович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 053 Психологія, Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Усар Гаяна Ярославівна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 053 Психологія, ДЗВО «Університет менеджменту освіти».

Фоміна Ірина Євгенівна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 053 Психологія, Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Чжан Лі, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки», ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Полтава.

Шевцов Петро Валерійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 015 «Професійна освіта» ДВНЗ «Донбаський держаний педагогічний університет», м. Дніпро.

Щербанюк Анатолій Ярославович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки», Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника.